

РОМАН РАХМАННИЙ

САМОВИЗНАЧЕННЯ
Християнської
України

РОМАН РАХМАННИЙ

САМОВИЗНАЧЕННЯ
ХРИСТИЯНСЬКОЇ
УКРАЇНИ

Видавництво "Новий Шлях"
Торонто, Канада 1977

diasporiana.org.ua

ВСТУПНЕ СЛОВО

Релігійно-церковна проблематика — одна з найживучіших у житті окремих людей і цілих суспільств. Тільки новочасні ідеологічні рухи зуміли приблизно такою самою мірою глибоко проникнути в гущу народних мас різних національностей і навіть поділити їх на протиставні, ворогуючі групи, як це у давнину зробили релігійні рухи на різних континентах.

Україна не уникнула того впливу церковно-релігійних спорів, що спричинили поділ українського народу на дві головні групи віруючих людей і далі по-різному оформляють мислення багатьох українців. Оскільки характер, становище і рівень розвитку церковної структури того чи іншого віровизнання все ще є могутніми чинниками у житті новочасних націй, то кільканадцятирічні дебати довкола концепції патріархату Української Католицької Церкви мають далекосяжніше значення для нас усіх ніж це на перший погляд можна б припускати.

У колах організованого українського націоналізму переважала колись думка, що, мовляв, релігійно-церковне питання — одне з найнебезпечніших для “практичних” політиків націоналістичного руху: “на яку б там всеукраїнську позицію не станути, завжди викличеться ворожість якоїсь віровизнаневої групи, а то й усіх”. Цю думку можна почути і тепер, коли діячі трьох націоналістичних напрямків розчарувалися у своїх патріархальних сподіваннях.

Однак публіцист, який думає всеукраїнськими категоріями, не сміє піддатися спокусі нейтральності, що на ділі являє собою трусливість, брак відваги глянути правді в вічі та сказати своє українське слово, згідно з своїми безкорисливими міркуваннями. Адже десь мусить існувати українська точка зору — вихідна позиція, з якої можна розпочати подорож до української мети в національно-церковному питанні.

Автор вважає, що від такого чи іншого розв’язання цієї загально-української проблеми залежатиме дальший розвиток українського християнства в цілому — так у державах українського поселення, як і на території України, поневоленої чи вільної.

Звідси й авторова теза: українці врешті мусять знайти власний шлях до Бога, мусять оформити власну концепцію українського християнства у власних церковних структурах, незалежно від чужоземних концепцій будь-якого чужоземного духовного центру. Не зриваючи молитвеного зв'язку з тим чи іншим всесвітнім духовним центром, вони повинні врешті усвідомити, що суверенність особи і цілої нації розпочинається від суверенности думки даної людини і суверенного світосприймання всієї нації.

Свої міркування на цю тему автор виклав у нарисі, що ґрунтується на статтях і коментарях з минулих років. Вони появлялися в різних часописах, але тут передруковано їх із тижневика “Наша Мета” в Торонто, в якому автор мав свою окрему колону понад десять років без перерви.

Не всі статті, написані й надруковані на тему патріархальної структури чи інших аспектів української церковної політики, введено до цієї збірки. Уважний читач, спостерігаючи да-ти окремих статей, їхню форму та зміст, побачить, що вони віддзеркалюють авторові погляди і сподівання читачів у даному проміжку часу.

Усі ці статті можна трактувати, як доказовий матеріал для тверджень і висновків майбутнього історика української журналістики чи історії розвитку української церковної політики націоналістичного напрямку. Водночас на тлі сучасного чи й сьогоднішнього становища двох головних віток українського християнства вони зберегли суттєву частку своєї актуальності. Таким чином новий нарис, що має назву “За український шлях до Бога”, являє собою лише продовження тих міркувань і пошуків самостійної думки у церковному питанні. Як завжди, вони мають на меті спонукати читача до власного шукання.

І, як у минулому, так і тепер, автор писав те, що думав, а думав те, що написав. Це — мінімум тієї щирости, якої від свого автора жде щирий читач.

САМОВИЗНАЧЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Чотирнадцятий рік минає неквапливо, поволі... і чотирнадцяту сторінку свого літопису хронікар-час списує спроквола ділами, "кров'ю і сльозами" первоієрарха Української Католицької Церкви, Верховного архієпископа кардинала Йосифа Сліпого. Адже самими словами ні особистого, ні національно-церковного зусилля по-справжньому ніхто не спроможний розказати як годиться ніколи нікому, чи то на волі, чи в неволі.

У неволі — українські та різнонаціональні спів'язні шанобливо дивилися на нього, як на зразок стійкості у вірі, релігійній та національній.

На волі — чужинецькі спостерігачі на декількох континентах оцінюють величну постать його, як постать новітнього українського Самсона, що самотіць розсовує дипломатичні колони Москви і Ватикану, поміж які затиснуто мученицьку, але незламну Українську Католицьку Церкву східного обряду.¹⁾

Українці на численних зібраннях по міських центрах держав Заходу із непослабленою пошаною вітають його, як патріярха в обох розуміннях того слова. У широкому — як патріярха всіх віруючих українців. У вузькому юридичному розумінні — як Патріярха об'єднаної всевітньої української Церкви католицького віровизнання.

Над усім цим сяє ореол мучеництва за свою особисту віру в Бога, за свою духовну громаду вірних в Україні та за право української людини прямувати своїм власним шляхом до Творця всевіту.

◆

1. Три поїздки Верховного Архієпископа Йосифа викликали широкий відгомін у пресі тих країн, що їх він відвідав у роки 1968, 1973 і 1976. Для ілюстрації цього твердження досить згадати, що про його відвідини у Канаді 1976 року писали такі впливові газети, як "Глоуб енд Мейл" і "Торонто Стар". Про попередні відвідини в Торонто умістили автору статтю кільканадцять газет Видавництва "Савтем Пресс". Див. стор.60 цієї збірки.

Але не для своєї слави і не з прагнення якоїсь влади над людьми 86-літній патріярх серед українських владик клопочеться у дипломатичних кулуарах Ватикану і на зустрічах у посольствах різних країн світу, подорожує в заморські країни і останками сил витримує тяжкі цілоденні зустрічі з вірними, з церковними та громадсько-політичними діячами, з науковцями і журналістами.

Робить він це тому, що знає: в тому зусиллі ідеться про щось більше і далекосяжніше від життя однієї людини — навіть святої чи столітньої. Ідеться про закладення фундаменту під будівлю самоуправної синодальної Української Католицької Церкви. У той фундамент він кладе своє ціле життя, немов наріжний камінь: добровільно, по-мученицькому і при схвальних вигуках багатьох вірних.

Багатотисячна віруюча українська громада ось уже чотирнадцятий рік підходить шанобливо до того “наріжного каменя” і... жде якогось біблійного чуда. Прагне, щоб серед сучасної технологічної пустелі з того “каменя” потекла животворча вода, яка б самотужки зцілила нас усіх, розпорошених в одне живе тіло.

Чи не надто перебільшені ці прагнення і вимоги, що достоту нагадують забаганки і сподівання ізраїльтян під час їхньої історичної мандрівки по Синайській пустині? — запитає вдумливий читач і пояснить. — Хоч ізраїльтяни мали все потрібне їм і були на волі, далеко від єгипетського гнету, а все-таки вони були невдоволені Мойсеєм, як провідником. Вони очікували від нього негайного чуда: введення їх на обіцяну землю, бо якщо ні, то шукатимуть собі інших богів.

Як тоді, так і тепер Бог не дозволяє на чуда, що порушують природний порядок речей у світі. А втім, навіть священомученикам-християнам у перші віки Христової віри не дано було творити чуд, зокрема в галузі суспільно-державної структури чи церковної організації. Треба було великої стійкості багатьох тисяч новонавернених християн, щоб Христова Церква втрималася при житті всупереч усім ударам антихристиян.

Сьогодні не менші вимоги до віруючих християн будь-якої національності. Українці, зокрема ті, що з'єднані з Вселенською Церквою, досягли межі, за якою кінчаються слова. Живі діла мусять замінити їхні слова, щоб їхня віра не була тільки документом — “свідоцтвом хрещення”. Обґрунтована віра мусить бути ще й розумна. Основні правди треба розуміти в усіх аспектах, щоб формальне повторювання їх не

перетворилося в балаканину агітаторів чи пропагандистів.

А вже чотирнадцятий рік минає, неквапливо й поволі. Був час і були нагоди усвідомити своє становище, свої ідейно-концепційні прагнення та свої реальні спроможності. Від такого усвідомлення залежить кожночасна можливість зосередити всі свої сили в напрямі до накресленої мети. Але й тепер не пізно зробити це — нагадати важливіші засновки української віри.

I

Християнська Церква в Україні на ділі ніколи не являла собою окремої самоуправної синодальної одиниці. В кожному своєму виді вона була підпорядкована чужоземному духовному центрові, що не враховував потреб нашої нації.

Знаємо лише два історично певні випадки доволі рішучих, свідомих спроб давньо-українського духівництва і світської влади встановити принаймні обмежену суверенність своєї Церкви. За князя Ярослава Мудрого митрополит Іларіон — перший українець! — правив Київською митрополією, не маючи над собою адміністративної зверхности Візантії (1051-1069). Згодом, за володіння князя Ізяслава Мстиславича, українські єпископи обрали і довершили рукоположення святця-науковця монаха Кліма Смолятича (1147 року) для того, щоб він очолив самоуправну українську Церкву без візантійського нагляду.^{2/}

Але це були ледве пробіски концепції та правильного напрямку в галузі української церковної політики тоді, коли давньо-українська держава була важливою потугою. Незабаром після того духовний Царгород (Константинополь) своїми заходами і своєрідними декретами розпочав зміцнювати Північ а саме Москву, як новий духовний центр, схвалюючи її як осідок Київських митрополитів усупереч прагненням володарів України та її інтересам.

Вступивши в обсяг духовно-адміністраційних впливів Риму, велика частина української християнської Церкви 1596

2. Щоб не обтяжувати цього нарису зносками, подаю лише найсуттєвіші праці, до яких може звернутися вдумливіший читач за додатковими поясненнями заторкнених аспектів головної теми. Микола Чубатий, *Історія християнства на Русі-Україні*, т. I (до 1353), Рим-Нью Йорк, 1965. "The History of Ukrainian Churches," *Ukraine: a Concise Encyclopedia*, University of Toronto Press, Toronto, 1975, Vol. II, pp. 132-237.

року не отримала виразного, гарантованого права на власний синодальний устрій. Окремі єпархії являли собою, як і тепер, основні адміністративні одиниці, підпорядковані безпосередньо відповідній конгрегації. Митрополит — як і за візантійських часів — мав лише почесне звання “першого поміж рівними” без ніякого адміністративного голосу чи впливу на території іншої єпархії. Вся його влада обмежувалася кордонами його власної єпархіяльної території, а вже ніяк поза межі української етнографічної території, бо еміграції тоді ніхто не передбачав.

Проїшли віки, пролилося багато українських сліз і крові християн обох українських віровизнань в ім'я інтересів цих грехо чужоземних духовних центрів з їхньою чужоземною церковною політикою. Під ударами навколишніх ворогів-агресорів українці-християни зазнали неймовірно великих втрат, моральних зневаг і матеріальної шкоди. “Але Господь Бог, мабуть, таки з ними, з українцями, якщо й досі “пекольні ворота” Його ворогів не зуміли викоренити християнства серед українських нащадків”, — потішають себе віруючі люди.

Багато усних і друкованих свідчень — українських і чужоземних — можна приводити в доказ правдивості цього переконання. Англійський священник с. Майкел Бурдо, що провів теоретичні та практичні дослідження в галузі становища релігії й церкви в СРСР, а навіть побував в Україні, своїми публікаціями та публічними виступами в Канаді й Америці засвідчує про зростання релігійності серед українців під советським володінням. Він виразно заявляє, що українці православного, католицького, євангелицького та іншого віровизнань являють собою органічну українську Церкву, яка не здала своїх позицій ні в часах сталінського терору, ні протягом найновішого беззаконня його наслідників у Кремлі.³¹

Цей дослідник, як і українські та інші чужоземні спостерігачі, визнає, що українські християни в Україні перебувають під тиском подвійної сили: влади комуністичної партії та влади по-імперському мислячої та діючої Московської Патріярхії. Нам доводиться лише додати до цього, що ці дві “влади” в

◆
3. Доповіді о. М. Бурдо широко реферувала українська преса українською та англійською мовами. Кестонський Коледж має ряд видань на тему християнства в СРСР. Поручаю також збірку доповідей під редакцією проф. М. Лабуньки: *The Ukrainian Catholic Church 1945-1975*, Philadelphia, 1976.

СССР — світська і духовна — вважали корисним для себе з окремих, а то й суперечних мотивів розпочати “діалог” з ненависним їм Ватиканом. Ще 1950 року в “Журналі Московської Патріярхії” друковано таке: “Не в кожному католикові Православна Церква бачить свого непримиренного ворога... Серед них можуть бути в нас щирі, добрі друзі. І не католикам, але Ватиканові ми протиставимося”.⁴⁾

Коли ж політбюро під наглядом М. Хрущова розпочало переговори з Ватиканом, тоді Московська Патріярхія вирішила, що і Ватикан можна трактувати, як можливого “щирого, доброго друга”. Полеміку з Ватиканом москалі припинили, але залишили її совєтським українцям. Ось чому в Києві постійно появляються низькопробні памфлети, що їх продукують наслідники Ярослава Галана, як Клим Дмитрук. Їхнім завданням є втримати українців на давніх позиціях Московської Патріярхії та всеросійської імперії, керівники якої можуть домовлятися з Ватиканом про будь-що; тим часом православний українець, нарівні з українським комуністом, зобов'язаний ненавидіти і зневажати українців-католиків, а їхню Церкву мусить вважати “Форпостом Ватикану”.⁵⁾

Явище зовсім не нове. Воно має свою довговічну історію, що мабуть, найяскравіше унаочинилася у відношенні російської влади до Чину Єзуїтів. Офіційно в царській Росії українці повинні були вважати єзуїтів своїм найбільшим ворогом. Поряд з цим російська влада вела свою власну великодержавну політику супроти єзуїтів: в часах найбільшої скрути в історії того Чину саме Росія спасла його від цілковитого занепаду.

Єзуїти вже за Петра I зуміли зорганізувати в Москві свій коледж. За Катерини II в Росії було 178 членів Чину Єзуїтів, а з того числа — 98 священників, 32 студенти і 48 світських братчиків. А був це час, коли єзуїтський орден розв'язано в Римі та скасовано в усіх державах за винятком Пруссії та Росії. Однак на ділі основне ядро збереглося лише в Росії, де спершу протоігумен, а згодом “генерал” о. Тадеуш Бжозов-

4. А. А. Боголепов, *Церковь под властью коммунизма*, Мюнхен, 1958, стор. 66.

5. Памфлети П. Козланюка, Я. Галана і інших псевдо-письменників на тему українсько-ватиканських зв'язків надто відомі та низькопробні, щоб їх тут окремо цитувати. Їхню полеміку продовжують тепер такі випускники пропагандивного відділу КГБ, як К. Дмитрук і інші.

ський відав справами того недобитого чину в роки 1805-1820. Його наслідник Йоганнес Філіп Роотгаан (1829-1853) прибув із Нідерландів саме в Росію, щоб там готуватися до своєї ролі майбутнього керівника єзуїтського ордену.⁶⁾

Ось із того часу в єзуїтських колах тліє іскра надії на те, що “Зближення” між римокатолицьким Заходом і православлем Сходом, чи навіть церковне об’єднання може прийти внаслідок безпосередніх стосунків з Москвою чи безпосереднього “діялогу” з світською і духовною владою московської імперії.

Речників тієї концепції не бракує в Римі серед інших духовних естаблішментів, а також і в колах ієрархії римокатоликів по інших державах Заходу. В ім’я тієї ілюзії українців обох віровизнань — католицького і православного — виключено від екуменічного діалогу, а то й покладено на жертвник цілоспалення. Адже кожне домовлення вимагає якоїсь “жертви”...

Трагедія Української Католицької Церкви не більша за трагедію Української Православної Церкви, але вона яскравіша своєю свіжістю. Австро-польська влада та римокатолицька ієрархія вважали “Берестейську унію” помилкою деяких папів. В уряді міжвоєнної націоналістичної Польщі володіла думка, що її з’ясував папському нунцієві Кортезі заступник міністра закордонних справ Ян Шембек: “З історичної точки зору, унія була найбільшим лихом для Польщі”.⁷⁾

Москва знищувала українців-католиків, бо вважала їх за одну з найбільших перешкод на своєму русифікаційному шляху в Україні. Сьогодні, ці три течії зустрілися в одному “діялозі”, під час якого Ватикан мовчки і без протесту прийняв заяву московського патріярха про те, що мовляв, Берестейська Унія перестала існувати. По цій лінії ведуть сьогодні пропаганду советсько-українські автори, що вигідно промовчують обставину: Українська Католицька Церква, розвинувшись з Берестейської Унії, стала українською національною Церквою для значної частини віруючих українців. Москва далі поборює її лише як національно-окремішню Церкву, а не як частину Ватиканської “духовної держави”. З Ватиканом віль-

6. Henrie Lutterath, *La Russie les Jesuites: De 1772 a 1820*, Paris, 1845. S. Zaleski, *Jezuici w Polsce Porozbiowej*, London, Krakow, 1907.

7. *Diariusz i teki Jana Szembeka*. Opracował J. Zaranski, London, 1972, Tom IV, p. 331.

но дружити, але українець-католик не сміє іти власним шляхом до Бога, якщо той шлях веде не через Москву.

З тих самих мотивів знищено Українську Автокефальну Православну Церкву, бо вона врешті відкривала православним українцям свій власний шлях до Бога. Шлях, що не простягався ані через Москву, ані через будь-який інший чужоземний духовно-політичний центр.

Тим переконливіше звучить вимога віруючих українців: хочемо мати власні соборноправні церковні структури, а не вікувати, як “пригороди” чи передмістя т. зв. вічних міст — чужоземних столиць, що репрезентують не духовні, але світські державні інтереси.

II

“Вічні міста”: Царгород (Константинополь), Рим, Москва... Скільки століть проминуло з того часу, коли їхні світські та духовні володарі назвали їх “вічними” всупереч природним і Божим законам. Авжеж, нічого вічного немає на всій нашій Землі, та й сама Земля — не вічна, бо вона може зникнути в космічному просторі протягом декількох секунд.

Тим часом ще багато українців по-різному дивляться у напрямі тих міст. Залежно від своєї метрики народження, одні дивляться на даний центр з надією, а інші з ненавистю, хоча для жодного з цих почуттів у нас уже не повино бути ні місця, ні часу, ні енергії. Бо це світські центри чужих національностей чи держав, де внаслідок історичного випадку розташувалася ще й центральна влада духовної організації людей. Церковним керівникам легше було правити своїми вірними, оберігати їх від поворотного поганства і розширювати свої духовні володіння, перебуваючи поруч світської центральної влади. Результат отого співіснування церковної і світської влад бував найчастіше такий, що державна влада брала верх і присвоювала собі право відати справами церкви по своїй волі.

Так було в Царгороді, так було в Римі, так сталося у Москві. Рим становить деяке відхилення від того правила тільки тому, що там світська влада була слабша за церковну і, в силу обставин, духовна влада присвоїла собі світські прерогативи на утворення своєї держави. Ні те, ні те не дало добрих наслідків для самого християнства: Христова ідея зазнавала багатьох компромісів і компромітацій в умовах обох цих історичних процесів.

Для нас важливе те, що через пов'язаність Церкви в Україні з чужоземним центром та Церква ще ніколи досі не спромоглася оформитися в суцільну організацію та діяти, як підмет, а не лише як предмет. Обидві влади даного чужоземного центру намагалися втримати українських християн на рівні колоніальної залежності.

Царгородський патріярх у візантійські часи тримав Київську митрополію в цілковитій залежності від себе, як невід'ємну частину своєї патріяршої території. Патріярхи посилали на київський престіл своїх митрополитів, що дбали про свої пости й інтереси Царгороду, а не про інтереси України-Руси. Коли ж Галицько-волинське королівство відвоювало собі право на власну митрополію, то Царгородський патріярх робив усе можливе, щоб тільки її підкопати.

У 1305 році король Юрій I послав свого кандидата на пост Галицького митрополита Петра Ратненського в Царгород, щоб він там отримав канонічне рукоположення. Патріярх Атанасій насильно затримав його в одному з монастирів доти, доки той не присяг, що, повернувшись на Русь, він перебуватиме лише в Києві, а якщо з уваги на занепад того центру, це буде йому недоцільне, то перенесе свій осідок митрополічий на північ. Митрополит Петро склав таку присягу і дотримав її. Він спершу поселився у Твері, а потім у Москві, де під опікою монгольського хана він зміцнив політичну позицію московських князів. Саме відтоді — початок 14 ст. — Москва висуває свої претензії до “духовного володіння” над усіма православними Росії, України, Білоруси. Ось який неславний початок ще одного “вічного міста”.

Історики народів Східної Європи визнають, що саме церковна влада, підтримана монголами, — “відіграла важливу роль в об'єднуванні російської держави та у зміцнюванні московського абсолютизму”.⁸⁾ Однак, не слід забувати й того, що саме предки наші — задивлені в чужоземні центри псевдоуніверсальної структури — допомогли утворити отой центр духовної влади на Московщині. Упадок української козацької держави був частинним наслідком безперервної війни, що її вела Польща проти України, але навіть ця агресія не була справжнім “гробом української державности”. Доконала її духовно-політична еміграція українських інтелектуалів, що в

8. M. Florinsky, *Russia: A History and Interpretation*, New York, 1953. vol. I, p. 136.

Україні та на Московщині будували псевдоуніверсальне православ'є, а на ділі — московську імперію з її світським і духовним центром.

Поєднання цих двох неспівзвучних елементів у Росії не вийшло на здоров'я Російської Православної Церкви: царська самодержавна влада підкорила собі ту Церкву без решти такою мірою, що народні маси відсахнулися від її офіційних керівників, вважаючи їх за співробітників царів-антихристів. Більшовики після березневої революції Росії мали легке діло в підбурюванні народу проти тієї Церкви і знищили її без великого опору з боку вірних, що не могли зорієнтуватися у тяжкій і складній ситуації.

Спроби відновити Російську Православну Церкву не могли дати конструктивних чи принаймні гідних наслідків тому, що ця ніби-обновлена Церква зберегла свій шовіністичний московський характер у відношенні до українців. Як це зазначає митрополит Василь Липківський, не зважаючи на революційні зміни в державі та в Церкві, “єпископат і духівництво на Україні залишилось старе, російське...”⁹⁾ Тому, коли українці спробували відновити свою Церкву, знищену царатом, вони не мали ні одного єпископа, який би очолив той рух. Що трагічніше, то розщеплення тогочасного українства — і так слабкого під національним оглядом — саме по лінії церковної ідеології.

У книзі митроп. Липківського знаходимо правильну оцінку того явища: “...духівництво, як і мирянство, поділилось не по національності, а по ідеології, на консервативне й прогресивне, і в тому і в другому брали участь і українці і росіяни”¹⁰⁾ Тому, якщо українські віруючі патріоти зійшли тоді на шлях неканонічного творення ієрархії Української Автокефальної Православної Церкви, то це був акт розпуки: вони не мали іншого виходу. Російська Православна Церква отримала підтримку східних церков у своїх намаганнях збити українців із власного шляху до Бога та повернути їх назад у духовну неволю Москви, як за царського володіння.

А були це часи, коли Російська Православна Церква не мала збройної сили царату і сама попала у скрутне становище. “Не стало царя-папи в Росії... Російська церква поспробувала

9. В. Липківський, митроп., *Відродження Церкви в Україні 1917-1930*, Торонто, 1959.

10. Там же, стор. 16.

утворити папу без царя, відродила в себе патріярха, нехай ним тішаться, а для укр. церкви це вже зовсім не те: у цього папи нема вже ні війська, ні поліції”, — писав пізніший митрополит Липківський, висловлюючи надії віруючих українців на можливість усамостійнення української Церкви.¹¹⁾

Дійсність заперечила ці ілюзії, бо в московського патріярха було і військо — Червона Армія, була і поліція — ГПУ (таємна поліція Леніна). Вони дбали про те, щоб українці не пішли відокремленим шляхом навіть у духовному ділі. Будучи воюючими беззбройними, кремлівські володарі охороняли інтереси Російської Православної Церкви, бо супроти України і українців їхні інтереси були спільні: великодержавні.

Те співіснування двох сил — духовної і світської — в московській імперіальній структурі проявилось, зокрема, після Другої світової війни, коли Кремль допоміг Московській Патріярхії ліквідувати католицьку галузь української християнської Церкви. У 1945 році московський патріярх отримав у своє розпорядження “і військо, і поліцію”: українських єпископів з митрополитом Йосифом Сліпим вивезено з України в тюрми і концтабори “архіпелагу ГУЛАГу”, опірних священників арештовано також, а інших насильно “воз’єднано” в т. зв. єдиній Руській Церкві, що насправді є московською церквою під наглядом “червоних царів”.

Як історія Української Православної Церкви, так історія Української Католицької Церкви — прямо клясичний приклад “зісвітчіння” духовних центрів. Будь-яка духовна “меншість” може знайтися під контролею духовної “більшости”, що користується суто світськими засобами в ім’я суто світських цілей. Звичайно, Церква в своїй основній ідеї — Божа установа, але відають її справами смертні, помилні люди, що мають свободну волю і можуть надуживати своїх духовних повноважень. Так було у візантійські часи в Царгороді, так було в царські часи в Москві, так є в після-сталінській Москві та в Константинополі, що зветься тепер Інстанбулом: духовні керівники думають світськими категоріями і далі силкуються втримати українських християн православного віровизнання на позиції колоніальності духовної.

◆
11. Там же, стор. 11.

В ім'я своїх всесвітніх інтересів, сплетених з інтересами різних держав, що окупували чи окупують Україну, також і Ватикан робив і далі робить заходи з метою втримувати українців-католиків на рівні підпічної духовної "меншости". Го ж не годиться кривдити керівників Української Католицької Церкви в межах Австро-Угорщини закидом, що, мовляв, вони не думали про підвищення статусу своєї Церкви. Читач знайде цінні інформації про беззуспінні прохання українських греко-католицьких владик до Риму в цій справі, зокрема, в есеях о. д-ра Олександра Барана і д-ра Михайла Марунчака. Але можна наших предків критикувати за те, що вони лише обмежувалися слізними проханнями, не застосовуючи рішучих кроків у своїх заходах щодо утворення Української Католицької Патріярхії та задовольнилися титулом кардинала для свого митрополита.¹²⁾

Всупереч іншому твердженню, історія таки повторюється. Протягом минулих 14 років перед нашими очима мала місце ще раз та сама трагедія українців-католиків, але цим разом буквально на всесвітній сцені, перед очима людства. І якщо українські патріоти католицького віровизнання щиро хочуть зрозуміти безрезультатність своїх патріярхальних зусиль, то вони мусять, насамперед, усвідомити людський і світський аспект **Ватиканської духовної держави**. У Ватикані справами Вселенської Церкви також відають смертні, по-мильні люди, а не якісь "надлюди", визволені від дочасних мотивів.

Дивлячись на справи Церкви крізь окуляри своєї італо-латинської традиції, ватиканське керівництво бачить практичний сенс у порозумінні з Москвою за ціну українців-католиків в Україні. І таких же католиків те саме керівництво приносить у жертву в державах їхнього поселення. Там, римокатолицькі ієрархії противляться тому, щоб на їхній території з однорідним віровизнанням жила якась відмінна група християн-католиків: з власним обрядом, власною мовою і ще з власним безпосереднім зв'язком до Риму.

Окремий обряд, відмінна мова і традиція одружених священників та прагнення мати свою автономну структуру, неза-

◆
12. О. Баран, "Питання українського патріярхату в Шашкевичівській добі", Вінніпег, 1974. Михайло Марунчак, "Питання патріярхату у Львові в 1842 і 1880 рр.", Сучасність, ч. 8, 1970, стор. 94-103.

лежно від римокатолицького єпископату в Польщі були сіллю в оці світської влади у Варшаві. Ватикан робив поступки цій політиці з власних міркувань. Папський нунцій Кортезі 1939 року впевняв представника уряду у Варшаві, що Ватикан ніколи не визнає Української Грекокатолицької Богословської Академії за університет, хоча митроп. Андрій Шептицький і Ректор о. д-р Й. Сліпий перетворили її в таку високу школу. З ними нунцій Кортезі мав зустріч під час своєї офіційної візитації Львівської Архиепархії. Він твердив, що “найбільшою хобою уніятської Церкви є те, що її священники одружені”. Ватикан робить тиск на її ієрархів у цій справі та має деякі успіхи, бо у Перемиській та Станіславівській єпархіях введено celibat, сказав гр. Шембекові нунцій Кортезі.¹³⁾

До цього варто додати ще один факт. На Евхаристійному Конгресі в Будапешті примас Польщі кардинал Гльонд не допустив єпископа Івана Бучка до голосу, коли той хотів скласти учасникам того з'їзду свій привіт від українських греко-католиків: “Я вже склав конгресові привіт від усіх католиків у Польщі”, — заявив тоді кардинал Гльонд. Евхаристійний Конгрес прийняв до відома цю заяву з таким самим байдужим спокоєм, з яким вислухав делегат Ватикану Віллебрандс заяву московського патріярха 1971 року в Загорську про те, що мовляв, “Берестейську унію українців з Римом” остаточно зліквідовано.

А втім, подібну шовіністичну політику супроти українців застосовували єпископи Римокатолицької Церкви і в Угорщині, і в Румунії, і навіть у Чехословаччині. Багато труднощів з боку римокатолицьких ієрархів і душпастирів мали українці також у Канаді та в Сполучених Штатах Америки. На цю тему появилася цікава наукова стаття в “Українському Історіку”, де проаналізовано діяльність о. Івана Волянського в перші роки українського поселення в Америці.¹⁴⁾ Труднощі українців-католиків у Канаді більше відомі, але мало хто знає, що православні українці у франкомовній провінції Квебек пережили, поки вони відвоювали собі законне право зареєструвати свою православну церкву в Монреалі. Історія і тут повторюється незалежно від того, яке українське віровизнання.

13. Шембек, *цит. праця*, том ІУ, стор. 494-495; 470.

14. *Український Історик*, ч. 3-4, 1975. стор. 61-72.

John— Paul Himka, “Ivan Volyansky: The Formative Years of the Ukrainian Community in America,”

В ім'я правди доводиться сказати, що і в Ватикані не бракувало спроб якось неутралізувати тенденції ворожості римської католицької більшості супроти українців. До таких спроб належить, передусім, офіційна заборона Ватикану перевербовувати українців-грекокатоликів та записувати їх як римокатоликів.

Однак переважно бувало так, що панівна більшість на даній території перемагала всякі правила законності і людської гідності.¹⁵⁾

І сьогодні, не кажучи того на весь голос, проти самої концепції патріархату Української Католицької Церкви є всі римокатолицькі єпископи, з Польщі почавши, через Італію, Францію, Англію, Канаду, США, Аргентину і Бразилію та на Австралії скінчивши.

Усі вони проти того, щоб українці-католики з допомогою своєї окремої церковної структури зберегли своє національно-духовне обличчя, бо це обергло б українців від прискореної асиміляції. З точки зору тих національних церковних естаблішментів, саме українців-католиків треба чимдуж асимілювати в римокатолицькому морі, щоб вони не порушували його одностайності своїм обрядом, своєю мовою і своїми звичаями.

Ось звідки походять великі труднощі, що їх зустрічають на своєму шляху до патріархату українські духовні та світські діячі. Трудність не лише у ватиканській політиці "детанту" з Москвою; самий Ватикан можна б перемогти самою лише українською впертістю. Але діло в тому, що українська церковна справа знаходиться у трикутнику новочасного оформлення: Ватикан-Москва-Римо-католицькі естаблішменти країн Заходу.

Звідси простий висновок.

Складний різнонаціональний протиукраїнський фронт вимагає спільного фронту всіх віруючих українців при одночасній підтримці з боку навіть нерелігійних українців, але які розуміють значення церковно-релігійного чинника в розвитку нації. Ідеться бо вже не лише про збереження одного українського обряду чи віровизнання, але про збереження духовно-політичного обличчя українського народу. Невдача на тому

◆
15. О. Баран, цит. праця, стор. 10-19.

фронті буде невдачею не лише українців-католиків, але всієї української нації в її всесвітньому обсягові. Тому сьогодні вже не запитуймо одні одних: — Чи утримається Українсько-Католицька Церква в Україні? Сьогодні тривожимося думкою: — Чи українські католики збережуть своє національно-українське обличчя до кінця біжучого століття?... Чи протриває Українська Католицька Церква до 2000-го року?

Внаслідок переходу на римокатолицизм нащадків українських православних бояр, князів і магнатів Україна протягом 15–17 століть втратила більшість свого провідного прошарку на користь Польщі. За ціну дворянських привілеїв та через приналежність до державної російської Православної Церкви нащадки козацької старшини русифікувалися і стали співбудівничими російської імперії. Маючи громадянство різних держав, українці-католики прискорено асимілюватимуться із своїм навколишнім середовищем, бо рідна Церква не охороняє тиме їх від того себезаперечення: відчужена, вона спрямовуватиме їх до злиття з римокатоликами тієї держави, в якій вони живуть.

III

Без перетворення своєї нинішньої системи окремих єпископств у суцільну синодальну структуру під одним юридично-моральним авторитетом первоієрарха з титулом патріярха Українська Католицька Церква справді має дуже звужені вигляди на перетривання поза 2000-ний рік. Цієї тези не можна легкодушно відкинути нікому, хто тривожить свою душу майбутнім української нації — в Україні та у всесвітньому розпорощенні.

Але як досягти об'єднання всіх українських католицьких єпископств у таких численних і відмінних країнах українського поселення, як Західня Німеччина, Франція, Англія, Бельгія, Голляндія, Чехословаччина, Югославія, Італія, Канада, США, Бразилія, Парагвай, Австралія, Венесуела?... Як запобігти процесові асиміляції українців католицького віровизнання, які народилися і виховалися в неукраїнському світі буття і мислення?

Таке запитання висовують перед себе навіть найзавзятіші прихильники українського католицького патріярхату, бо знають, що вірні можуть покищо тільки голосно обмірковувати цю проблему і своїми виразними вимогами хіба що спонуку-

вати своїх священників до звітування єпископам про ці прагнення. Це просто тому, що з уваги на традиційний устрій Католицької Церкви конкретні заходи в цій справі можуть зробити успішно лише єпископи. Вони — вирішальний чинник у Церкві. Не зважаючи на всі зміни в підході Католицької Церкви до різних питань після Другого Ватиканського Собору і схваленої там тези про потребу “усучаснення церковної діяльності”, Католицька Церква залишилася далі тією самою духовно-церковною організацією з монархістським устроєм. Бог — її володар; папа — Намісник Христа на Землі; єпископи — його відпоручники у різних областях, що зветься єпархіями і являють собою своєрідні феодальні князівства. Вірні, а то й священники, мають дуже незначний вплив на життя тієї “монархії”, а вже буквально ніякого на вирішування суттєвих питань.

Значить, справу синодального устрою Української Католицької Церкви можуть посунути вперед лише єпископи та екзархи у державах українського поселення. Тільки вони мають право зійтися на спеціальну нараду, проголосити себе Синодом Української Католицької Церкви та обрати з-поміж себе первоієрарха, що мав би титул патріярха, але далі залишався б рівний з іншими.

Словесно вони вже таку спробу зробили після того, як Ватиканський Собор проголосив постанову про східні патріярхати в системі Вселенської Церкви. Однак цю спробу з 1969 року Ватикан зірвав своєю заявою, що, мовляв, це не був “синод УКЦ”, а тільки “конференція її єпископів”, бо на проголошення себе синодом вони не мали схвалення від папи та відповідної конгрегації.

Наслідки того першого зіткнення українських католицьких сил з т. зв. універсальною більшістю в системі Вселенської Церкви добре всім відомі. Деякі українські єпископи, з різних мотивів, піддалися тискові ватиканського естаблішменту. Їхній спільний фронт заламався з усіма похідними наслідками, серед яких найбільш пригноблюючим було і є явище анархії не тільки в рухові за патріярхат, але й у всій Українській Католицькій Церкві. Іван Кедрин-Рудницький сміливо назвав це явище “заколот” в українській громаді, хоча не з усіма його твердженнями можна погоджуватися.¹⁶⁾

◆
16. Іван Кедрин-Рудницький, “Заколот в українській громаді”, *Вісті Комбатанта*, ч. 12, 1975,

Звичайно, головним спричинником тієї невдачі було саме мислення єпископів, що вирости і виховалися в суворій дисципліні католицького Заходу. Вони лякалися обвинувачення в бунті та порушенні юридичної структури Вселенської Церкви. І справді, можна б доказувати логічність їхнього мислення аргументом: раз хтось визнає своїм зверхником голову Вселенської Церкви, папу римського, тоді він мусить визнавати його рішення, що випливають із самого характеру і структури тієї Церкви. Іти на спір з тим духовним керівником означає порушувати дисципліну і наражуватися на виключення, бо юридичні норми тієї структури не передбачають “самовільного” творення такої установи, як Патріярхат УКЦ. Берестейська унійна угода не передбачала того, бо в той час не існувало української еміграції, та й митрополіча влада в ті часи на своїй землі могла зміцнитися, якщо б Ватикан і Варшава хотіли тоді дотриматися умов тієї угоди. Пізніші проекти надання патріяршого титулу Львівському митрополитові не знайшли схвалення Ватикану такою мірою, щоб він своїми впливами відвоював такий привілей для українців-католиків у австро-угорській імперії. У період поміж двома світовими війнами про це й мови не могло бути, що видно з документів графа Шембека: польський уряд зірвав би свій конкордат з Ватиканом, якщо б і там серйозно потракували цю справу. А того не було, як це знаємо із слів нунція Кортезі.

Все-таки сьогодні ситуація зовсім інша в юридичному і політичному відношеннях. Вимога утворення Патріярхату УКЦ укладається, принаймні імпліковано, в юридичну структуру Вселенської Церкви. Адже є патріярхати малих церков на Близькому Сході — мельхітів і маронітів. Крім того, Другий Ватиканський Собор схвалив основну норму про можливість творення патріярхатів для східніх церков, що приєдналися до Вселенської Церкви. Щоправда, це звучить як стаття советської конституції про “право кожної республіки відокремитися”, але ніде немає сказано, як цей процес законно можна б здійснити. З ватиканських джерел уже відомо, що кодекс у цьому відношенні переглядають і це питання буде вирішено. Але поки й того немає, імпліковано можна робити висновки, що вимогу створення патріярхату УКЦ вільно висловувати і на ділі здійснювати, не наражаючи себе на дисциплінарні заходи з боку ватиканської влади.

Тому тут принцип дисципліни, притаманної духовній “армії” духовної “монархії”, якою є Вселенська Церква, не має

застосування, якщо Ватикан щиро і серйозно трактує українських католиків нарівні з римокатоликами! А вже пора, щоб Ватикан розпочав і це робити, бо за сучасної політичної обстановки у світі Українська Католицька Церква дала стільки доказів своєї вірності Римові, як жодна інша в світі. Вона — випробована Христова Церква, а не торжествуюча, яких на Заході багато і які внаслідок своєї відірваності від життя втрачають ґрунт серед своїх вірних у власному суспільстві. Італія, де існує найсильніша і найчисленніша комуністична партія поза межами Сов.Союзу, може послужити найпереконливішим доказом того, що жодна римокатолицька Церква Заходу ще не пройшла своєї вогневої проби. Українська — цю пробу пройшла і чесно витримала — духовно, морально і фізично.

А була це проба не лише в Україні під ударами Москви, чи в Польщі, Чехословаччині, Румунії та Югославії під тиском комуністичних режимів. Це була й успішна проба сил українських католиків у демократичних державах Заходу, де римокатолицький світ неприхильно, якщо вже не вороже, зустрічав їх завжди. Якщо сьогодні українські католицькі епархії сильні, якщо українські католицькі церкви не світять такою пусткою, як римокатолицькі в Канаді, США, Англії, Франції, чи Австралії, то це заслуга лише самих українців: вірних, священників і єпископів.

А це означає, що не тільки Ватикан повинен шанувати українців-католиків, але й вони самі повинні мати про себе достойніше уявлення. Повинні мати власне почуття гідності, почуття виконаного обов'язку, почуття збереженого зв'язку з Богом через чудовий свій український обряд; почуття власної скромної, але гідної сили, що дозволяє висувати гідні вимоги до свого універсального керівництва.

Отже, не якісь юридичні, духовні чи політичні перешкоди не дозволять українським католикам оформитися у свою синодальну церкву під своїм патріархом хоч і в молитовному і структуральному пов'язанні з Апостольською Столицею. Ні, це радше почуття власної слабкості, що має свій корінь у браковій відчуття й усвідомлення своєї моральної та фізичної сили і законності своїх вимог.

Єпископи не усвідомили своєї сили та недоцінюють усіх досягів своїх епархій, тому вони скромно “просять” Рим ласкаво зглянути на українців-католиків, немов на якихось “збіднілих далеких свояків римокатолицької церкви”, і пода-

рувати їм патріархальний устрій або принаймні титул патріярха для одного з них. Цього відчуття сили не мають також керівники Василіянського Чину, хоча це дуже заслужений монаший чин — перед Богом, перед українським народом і перед Апостольською Столицею. Той чин також пройшов свою вогневу пробу і склав духовний екзамен перед історією. Тому жалко, що оо. Василіяни підпорядкувалися “дисципліні” і відмовилися підтримувати концепцію Патріярхату УКЦ, мовляв, Ватикан знає краще за нас, щоб українським католикам потрібне, а зокрема що важливіше для “універсальної Церкви”.

Подібне можна сказати і про священників українського “білого”, цебто немонашого стану. Наші священники хворіють на те почуття неповноцінності, яке Т. Шевченко відкрив давно в українських інтелектуалів: “нехай німець скаже...” Вони завжди надто скромно оцінюють свою власну роботу і свої власні досяги в душпастирстві чи хоча б у богословських знаннях. Адже українське духовенство в багатьох відношеннях стояло і ще стоїть вище за духовенство будь-якої іншої національності. Ми всі побували в багатьох країнах і пересвідчилися про це неодноразово. Щодо стійкості у вірі перед обличчям катів жодна національність не перевищує віруючих українців, а зокрема українських душпастирів—католицьких, православних чи євангельських проповідників.

Не зважаючи на те, український душпастир завжди надіється на чужі власті, на чужий духовний центр. Тому й миряни є того самого духовного складу. Вони далі з подивом і роззявленими ротами дивляться на “англійців” у Канаді, чи в Америці та від них ждуть спасенних постанов і вказівок, орієнтуються на їхні зразки, а не на свої. Таке ставлення являє собою широченну браму до асиміляції нащадків українців-католиків в країнах їхнього поселення. Якщо говорити про справу патріярхату, як суверенної структури УКЦ в пов’язанні з Римом, то пересічний українець-католик, навіть найбільш гарячий прихильник тієї справи, мабуть завгався б кинути на терези долі свою душу і виступити проти ватиканського естаблішменту. Образно сказавши: український католик таки хоче ввійти в царство небесне з “перепусткою”, на якій видніє печать Ватикану і підпис папи. Лежаючись втратити цю “духовну” перепустку, він чи вона мабуть не зважиться на вирішальний спір з ватиканським управлінням, яке — на їхню думку — тримає ключ до царства небесного.

Цю внутрішню історичну слабкість українських хрести-

ян будь-якого віровизнання знають і чужоземні духовні центри та використовують її. Знають це добре також українські ієрархи в питанні Патріархату. Вони побоюються, що вірні у критичній ситуації оставлять їх на полі битви. Звідси всі вагання деяких ієрархів та постійне забезпечування себе законними чи дисциплінарними нормами. Суттєвої ролі тут не грають навіть якісь особисті користі чи почесні (хоч і того елементу не бракує, адже всі ми тільки люди!), що їх забезпечує “вірним воякам духовної армії духовна монархія”, цебто Ватикан. Ні, у церковній галузі проявляється та сама безкорислива вірність українця чужим центрам, яка проявилася століттями і в їхньому традиційному служінні чужій світській владі. Українець “служить ідейно”, а не за гроші чи вигоди. Яка простота!...

На жаль, і в недавно опублікованій заяві Секретаріату Верховного Архієпископа, за підписом о. І. Дацька, разюче віддзеркалюється той самий брак відчуття своєї власної сили і законности. В цій заяві заперечено прагнення українців-католиків творити “свою національну Церкву”. Тим часом, прихильникам патріархату саме ідеться про “українську національну католицьку Церкву”, а не про щось інше. Того вони потребують і для зміцнення своєї нації, і для успішного спасіння своїх душ. Якщо б для цього їм вистачало беззастережне, невідмінне пов’язання з Римом, тоді їм мабуть зручніше було б стати римокатоликами, бо вони звільнилися б від багатьох бід і переслідувань, на які наражається українець-католик східнього обряду.

Однак українець-католик потребує власного шляху до Бога, бо врешті сам Бог у своєму Провидінні привів їх на той шлях, допустивши можливість витворення окремого чудового обряду з власною мовою і прекрасними співами та довів їх до єдності з Вселенською Церквою на умовах відмінности, а не якоїсь абсолютної тотожності з римокатоликами. Тому прагнення перетворити свою теперішню структуру на синодальну з патріархом на чолі, не потребує ніяких історично-юридичних пояснень, ані виправдовувань. Це законна, чесна вимога. Яке-небудь виправдовування лише послаблює її. Таку заяву могло подиктувати лише почуття традиційної української слабкості перед обличчям чужих, що, мовляв, знають усю правду і мають усю силу.

Тим часом Українська Католицька Церква являє собою скромну, але дуже реальну силу. Та сила ґрунтується на

її традиціях, її вірних, її священниках та її вищій ієрархії. Але тієї сили своєї ще не усвідомили ні ієрархи, ні священники, ні маси вірних. Якщо б ватиканське керівництво (а воно людське і помилъне в адміністраційних справах) зустрїлося з єдиною суцїльною лавою українських католиків, з монашим і білим духовенством, з ігуменами, єпископами і митрополитами під єдиним прапором вимоги: “Патріярхат для УКЦ!” тоді те керівництво мусїло б поступитися. Не поступитися їм означало б на ділі спонукати їх до самовільного проголошення діючого патріярхату УКЦ: митрополити і єпископи під проводом патріярха відбували б свої синоди і вирішували б внутрішні справи своєї всесвітньої Української Католицької Церкви, не зриваючи з Апостольським Престолом.

Відлучити її від того зв'язку Ватикан не посмів би, бо цим він дав би разючий доказ дискримінування складової частини Вселенської Церкви і заперечив би універсальність тієї Церкви саме в ім'я дочасних інтересів: переговорів із червоним дїаволом білої Москви. Справді, немає такої сили, яка б могла опертися наступові двох мільйонів українських католиків, якщо б вони виступили з'єднаною лавою.

Для такої єдності треба мати усвідомлення своєї реальної сили в сучасному світі та, врешті, виясненої концепції української духовної незалежності нарівні з українською політичною незалежністю від чужоземних центрів.

Такого усвідомлення і уточнення тієї концепції, звичайно, ждемо від провідників, які повинні йти попереду народу, а не за народом; вони повинні думкою вибігати принаймні на чверть столїття наперед, а не залишатися позаду інших півстолїття чи й більше.

Значить, перед українцями-католиками не стоїть дилема: “З Ватиканом чи без Ватикану!”, але: “Бути чи не бути самоуправною церковною одиницею з духовним обличчям, що його їм подарувало Провидіння Боже?”

Відповідь на цю дилему мусить дати кожен українець-католик. Письменник і вірний син своєї нації та Церкви о. Маркіян Шашкевич своїми “Псальмами Руслановими” розв'язав основну частину тієї дилеми, сказавши: “Віра серця мого тверда як Бескид...” Хто не має такої віри в українську справу — політичну чи церковну, той нехай усвідомить, що цей брак — причина українських невдач, труднощів і неспроможности використати історичні нагоди. Життя не жалкувало українцям тих нагод. Актуалізація справи патріярхату УКЦ була однією з них.

ІУ

В усіх міркуваннях про майбутнє української віри та української церковної структури будь-якого віровизнання ніколи не вільно забути ще однієї суттєвої подробиці: українці католицького віровизнання — це лише одна частина великої приблизно 50-мільйонової української нації, що живе на своїх рідних землях і в багатьох державах поневоленого і вільного світів.

А втім, нагадаймо і другу послідовну подробицю, а саме: не зважаючи на пригноблючу дійсність життя християн в Україні під московським ярмом, більшість українського народу зараховує себе або принаймні зараховується статистикою до традиційно-православного віровизнання.

Висновок із цих двох подробиць, аспектів чи преміс — неминучий.

Навіть якщо б на території України християнство знищено до щенту, то й тоді ніхто з-поміж українських католиків не повинен Україну вважати за якусь “місійну територію”, де — немов на поганських просторах Африки — можна б і треба було б проводити “свою місійну акцію”.

Поза межами України у народовладних державах Заходу існує мережа єпископств і митрополій Української Православної Церкви. Звичайно, відновлення християнства на традиційно-православних областях України було б обов'язком саме тієї Церкви. Але ні віруючі, ні байдужі до релігії українські патріоти не сміють допустити до будь-яких “місійних перегонів” на українських землях, зокрема, в час національного визволення з-під московського політичного, економічного і культурницького ярма. А втім, сьогодні в Україні діє сильна течія євангельського руху, що має своє коріння у протестантських впливах ще 16-го століття. І цього явища не слід легковажити.¹⁷⁾

Україна ніколи не була і ніколи не буде безрелігійною пустелею. Там віра в Бога і пов'язання української людини з церковною структурою сильніші від будь-яких штучно і на-

17. М. Грушевський, “З історії релігійної думки на Україні”, Львів, 1925. Деякі документи про євангеліків і баптистів у підсоветській Україні надруковано в “Сучасності”, а також у “Євангельській Правді”, ч. 3, 1970, стор. 9-12.

сильно насаджених ідеологій і організацій. Тому і Ватикан помиляється, якщо, може, надіється при допомозі співпраці з росіянами створити пригожі умови для майбутньої “своєї місійної акції” в Україні.

Я певен того, що жоден відповідальний прихильник ідеї утворення Київсько-Галицького Патріярхату Української Католицької Церкви не схвалив би таких реакційних намірів щодо населення України, звільненого від московського володіння. Україна — це не Африка 19-го століття, де будь-хто міг викроїти собі який завгодно там шмат землі та “цивілізувати” місцеве населення. Україна протягом своєї історії надто багато разів страждала від усяких “місійних кампаній”, чи то східних — керованих з Візантії та Москви, чи то латино-західних, запланованих такими проримськими центрами, як Варшава і Будапешт.

Поряд з цим доводиться визнати, що сама можливість нового “місійного походу” на Україну під знаком хреста мусить тривожити душі православних українців у вільному світі. Ця тривога велить їм різко виступати навіть проти самої назви “Київсько-Галицький Патріярхат”, хоч не в назві суть справи.

Це тривога за майбутнє своєї Церкви, що, будучи також поділена на окремі митрополії та єпископства у різних державах Заходу, однієї днини могла б стати віч-на-віч організованою силою українців-католиків з власною вивершеною патріяршою структурою. Дотеперішні спроби православних українців знайти підтримку у східних патріярхів не дали позитивних результатів і сьогоднішня ситуація православних українців приблизно така незручна, як ситуація їхніх співпатріотів-католиків. Чужі православні естаблішменти дивляться на Українську Православну Церкву приблизно так само, як на Українську Католицьку Церкву дивляться римокатолицькі естаблішменти. Мовляв, цю колективну релігійно-церковну спільноту конче асимілювати, бо вона — новотвір та історична “неособа”, що тільки ускладнює “єкуменізм” між Заходом і Сходом.

Тому правильно думають ті православні українці що бачать інший вихід: уже пора православним українцям створити Українську Православну Церкву з власним синодом і первієрархом на його чолі. В такій Церкві об’єдналися б усі вірні українського православного віровизнання у вільному світі та створили б ще одну українську духовну фортецю на шляху московського чи будь-якого західного “місійного походу”

на Україну, сьогодні та в майбутньому. Поряд з цим православні українці, маючи власну синодальну структуру, не почувалися б уже “загрожени краще організованою силою українців-католиків”. Вони були б і тоді рівносильним партнером у єдиному вартісному завданні кожного віруючого українця: у виховуванні самостійно-мислячих українських християн із майже таким самим українським обрядом, якому щодо краси і людяности немає рівного в світі. Українців-християн, для яких верховна церковна влада була б в Україні та лише українська походженням і духом.

Цьому ділу перешкоджають традиційні полемісти з обох сторін.

У

За нерозсудливими полемічними фразами, на жаль, і православні, і католики забули, що йдеться про **один український шлях до Бога**, з якого українців на манівці роз’єднання давно звели речники чужоземних духовно-світських центрів. Це вони в Матері-Україні покрали цілі полки синів і дочок та спрямували їх на бої за свої імперіялістичні цілі: Царгород, Рим, Москва, Варшава, Відень, Будапешт. Споры між Римом і Царгородом не були суто духовні споры. І зовсім певно, що це не були українські суперечки. Україна і українці були тільки територією і масою людей, що їх розділювано і присвоєвано так, як пастухи діляться кошарами й отарами овець.

І сьогодні, коли вже декілька років лунають влєсливі слова про т. зв. “зближення” та “єкуменізм”, ті самі й інші чужоземні центри трактують українців немов німий товар, що ним вільно торгувати, як колись торгували неграми, або українцями, взятими в татарський полон.

Тому вже крайня пора на те, щоб припинити полемічну перестрілку принаймні між цими головними українськими віровизнаннями. Обоїм уже пора вслухатися у пересторогу предків і сучасників обох визнань, що лунає і зі сторінок української історії та з новочасних могил і тюрем, де вони пройшли мучеництво за українську віру. Вони нагадують одну-єдину життєву правду, а саме:

В усіх міркуваннях про сучасне і майбутнє української християнської Церкви йдеться не про дві чужі галузки двох чужих Церков-дерев, але про дві рідні галузки єдиного українського церковного дерева.

Що трагічніше: ідеться про один-єдиний стовбур дерева християнської Церкви у єдиній українській нації, в якій то стовбур надто часто вдаряли громи чужої історії. Це вони розчахнули його майже до кореня. Але, розчахнувши його, ті ворожі сили не зуміли випалити ані кореня української віри, ані почуття української спільності в цій вірі, в одному обряді, у спільних співах церковних, у себевислові та в почутті близькості до Бога, що проявилось у всіх мученицьких випробуваннях українських християн.

Ось чому, опостерегаючи розвиток однієї чи другої галузки української Церкви, згадуючи минулі й теперішні переслідування їх ворожими силами, в кожного з нас збуджується почуття солідарності всупереч усім полемічним нав'язанням. І тоді, в думках, понад багатолінійними огорожами з колючого дроту, розтягнутого на межових стовпцях чужинних імперських структур, ми одні до одних простягаємо заболілі руки з поторощеними пальцями... і устами, з яких вирізано язика, піднімаємо свій мовчазний крик, що досягає небес. Слухайте. Це не крик ненависти, і не голос розпуки! Це поклик любови української:

— Брате! Сестро!... І я весь у ранах на своєму хресті!... І лише на тебе я надіюсь, бо вірю: твоя українська барка — “десь із Чорномор’я” — причалить до моєї Голготи, а твоя долоня, також із поторощеними пальцями, зітре хоч одну каплю крові з моїх очей та допоможе мені побачити всю Україну з її цілою, єдиною українською сім’єю!.¹⁸⁾

І на це моління одного українського християнина одного віровизнання, у наших думках, з такою самою ширістю відзиваються теплі голоси українців інших українських християнських віровизнань:

— Брате! Сестро!... Ми з вами — одна українська християнська родина. І в мучеництві, і в зневазі, у вашій перемозі над ворогами Бога й України та у вашій заслуженій славі перед Богом і людьми. Кріпиться, бо з нами Бог!...

◆
18. У вірші І. Франка п. н. “Легенда про св. Матвія”, сказано:

А може...може там
Далеко десь, по той бік Чорномор’я
Маленька барка надува вітрила,
І в ній сидить Спаситель твій, що чудом

Перепливе безодню і війде
В останню ніч у цю сумну темницю,
І верне зір тобі і скаже:
“Встань і вийди!”

Так, у всіх міркуваннях про структурне завершення будь-якого з українських віровизнань, ідеться про частини здорового і ще дуже міцного стовбура єдиного дерева українського християнства. У двох головних частинах зберігаються і кружляють життєтворчі соки української віри, гідності, любови й надії на відродження у паростках, що відростають із кореня того стовбура.

УІ

Тому навіть сьогодні, перед обличчям тимчасової переваги чужоземних сил над об'єднувальними спробами українського християнського руху, можна з певністю ще раз, заново і твердо сформулювати принципові засновки того руху:

1. Ще ніколи досі у всесвітньому українському суспільстві не було такого пригостого клімату для з'єдинення всіх віруючих українців в єдиній Українській християнській Церкві.

2. Ще ніколи досі українська віруюча людина не заглянула так глибоко в махінації чужоземних духовно-світських центрів, як сьогодні, в епоху "епізменту" офіційних християн з офіційними речниками червоного діавола білої Москви.

3. Українські католики повинні рішуче і послідовно підтримувати заходи до усамостійнення своєї Церкви під одним Синодом з першоєрархом на чолі. Ця акція мусить бути енергійна, виразна і часово визначена. Слово за єпископами, священниками та монахами однаковою мірою, бо структура УКЦ покищо не дозволяє на активну участь мирян у правлінні Церквою. Хто хиткий у своїй українській вірі та зайво дипломатизує, того засудить українська історія, як дезертира із Христового виноградника, провідником у якому іменував його Христос. Тому й політиканів, що у своїй короткозорості баламутять своє суспільство, треба прогнати, як речників чужоземних, ворожих українському народові центрів.

4. Православні українці повинні організуватися в суверенну структуру всесвітньої Української Православної Церкви, незалежної від будь-яких чужоземних центрів у своїх внутрішніх справах. Таке завершення Української Православної Церкви у вільному світі мало б не лише конструктивний вплив на розвиток стосунків із синодальною Українською Католицькою Церквою, але й на майбутність християнства у звільненій Україні. Тому православні українці повинні б заохотити українців-католиків витривати у боротьбі за своє са-

мовизначення і розпочати український діалог про майбутнє всієї української християнської церкви у світі: чи перетриває вона в організованих українських формах до третього тисячоліття!

5. Українці-католики й українці-православні можуть і повинні одностайно виступити проти душохватства, що його постійно проводять римокатолицькі, англіканські й інші неукраїнські віровизнання серед українських християн у різних державах Заходу. Заманювання до себе і присвоювання собі українських душ іншими християнськими церквами — комерціалізм, негідний сучасного християнства. Водночас це, на ділі, збіднювання української нації фізично, духовно і культурно. Крім того, такий процес підступного перевербовування душ перетворює багатьох психічно здорових українських людей у суспільно-психологічне перекотиполе, у своєрідні “мертві душі” — людей без людського коріння.

6. Можна з певністю висловлювати тривогу, що ні одна, ні друга галузь української християнської Церкви не проіснує до 2000-го року, як окрема організована структура з гідною силою, якщо її вірні, священники та ієрархи не скажуть собі остаточно: — Наша Церква може існувати і керувати собою без наказодавчих чужоземних центрів, що свою владну руку простягають над українцями, але відмовляють їм права на своє національне самоуправління у своїх церковних справах!

Нічого нового немає в такому ствердженні. Досить нагадати, що і видатний Київський митрополит Петро Могила мав на думку саме таке самоуправління для обох галузей української християнської Церкви вже на початку тридцятих років 17-го століття. Він передбачав ситуацію, коли “наш митрополит не ходитиме ні до Риму... ні до Константинополя... але хай він буде постійно хіротонізований собором місцевих архієпископів і єпископів”. Такому українському митрополитові підлягали б у кожному відношенні архієпископи і єпископи, бо тільки він призначав би їх на їхні пости і тільки йому — митрополитові! — вони б склали присягу вірності у виконванні своїх обов’язків. На ділі це була концепція автокефального патріярхату.¹⁹⁾

19. А. Жуковський. Петро Могила і питання єдності церков, Париж, 1969, стор. 208.

7. Станувши на шлях **самостійницького мислення** і здійснюючи **українську національну політику в церковних питаннях**, українці православного і католицького віровизнань можуть розраховувати на підтримку з боку українських евангеліків. Вони вже мали нагоду відчутти дискримінаційні практики чужо земних центрів і установ. Протягом минулих двох десятиліть українські визнавці евангеліцького та інших протестантських напрямків почали глибше і щиріше усвідомлювати важливість національного почуття в релігійному світовідчужанні. В Україні евангеліки почали примикати до інших християн українського роду та українського національно-політичного напрямку. Поза межами України це ще більш помітне: евангеліки поступово втрачають абстрактний, псевдоуніверсальний характер і дедалі більше нагадують рух українців протестантсько-евангеліцького віровизнання з 17-го століття. З'їзд евангелісько-баптистської молоді українського роду, що мав місце у Вінніпезі в серпні 1976 року, своїми рішеннями приєднався до всеукраїнського руху в обороні права української людини на свої власні релігійні переконання і на власний шлях до Бога у власних церковних формах.

8. Все це приводить на гадку реальну можливість утворення дійової Ради Українських Церков, яка б координувала всі українські релігійно-церковні справи в дусі **українського екуменізму**. Чужий екуменізм, а зокрема, зближення між Римокатолицькою і протестантськими церквами при паралельному "епізменті" з Москвою, має на меті зміцнити лише позиції "торжествуючих" церков, зремонтувати їхні естаблішменти в період всесвітнього розладу і пожвавити кружляння творчої енергії в підґрунті своїх стабілізованих суспільств. У їхньому екуменізмі немає місця для віруючого українця, для української суверенної церкви. Тому хто з українців співробітничав у тому псевдоуніверсальному екуменізмі, той працює найманцем у чужому винограднику, той зміцнює чужі сили, ворожі всяким українським самостійницьким прагненням — національно-політичним і національно-церковним.

Український екуменізм—по суті молитовне і діюче зближення і поєднання українських віровизнань — сьогодні незамінна сила в боротьбі українського народу з червоним дияволом білої Москви та його західними союзниками чи співробітниками. У боротьбі за право української людини прямувати власним шляхом до спасіння у Христі. За український шлях до Бога!

Монтреал, 2 січня 1977.

ПОВЕРНЕННЯ АРХИПАСТИРЯ І УЧИТЕЛЯ

Холодний раціоналіст пояснюватиме все і завжди “об’єктивними причинами” — політичними, економічними чи ідеологічними мотивами. Скептикові навіть сонце видаватиметься ціле вкрите плямами, вигасаюче джерело тепла. Чуттєво настроєна людина кожний лагідніший подув вітру відчуватиме як подих зміни — весни.

Але є в житті глибший сенс, що його віруюча людина називає Провидінням Божим. Серед позірно хаотичної метушні життєвої, коли всі знаки на небі та на землі віщують кінець або руйну, несподівано унаочнюється той сенс подій, якого не в силі були зрозуміти люди раніше.

Шевченко у своїй поезії з 1860 року усвідомив це справді геніяльно, кажучи, що здається —

“Минуло все, та не пропало,
Остались шашелі: гризуть,
Жеруть і тлять старе: о дубэ...”

А тим часом, гляньте:

“А од коріння тихо, любо
Зелені парості ростуть,
І виростуть...”

Прекрасний зразок живучости, що проявляється завдяки вищій силі.

Без тієї вищої сили в житті людини ледве чи можливо було б окремим людям і народам перетривати десятиліття і століття неволі та наруги.

Ми є свідками одного величного прикладу на силу незламної людини, зміцненої та керованої тим “вищим сенсом” у житті. Із вісімнадцятилітнього ув’язнення по тюрмах і сибірських поселеннях вийшов на волю львівський Митрополит. Архієпископом д-р Йосиф Сліпий.

На сторінках преси у нас не раз писали про його героїчні зусилля відстояти — перед лицем світу, перед лицем свого народу, перед лицем своїх гнобителів, а найбільшою мірою

перед самим собою і лицем Бога — свою віру та свої переконання. Однак було щось нереального в тому писанні. Відчувалось, що пишемо й читаємо немов про одного із священико-мучеників, записаних у мартирологоні десь уже давно в непам'ятні роки.

Це тому, що ми перебували й перебуваємо в добробуті, в умовах вільного світу. Тим самим тяжко нам переставитись на рейки мислення в умовах неймовірної нужди, упокорення й переслідування, в якому опинився був верховний голова Української Греко-Католицької Церкви.

А втім, як мало ми знаємо його. Жив він і працював не втомно в тіні великого Митрополита Андрея Шептицького. Тому ні один досяг о. ректора Йосифа Сліпого не привертав уваги українського суспільства такою мірою, на яку він заслуговував.

Загал суспільства брав як щось samozрозуміле, що існувала Богословська Академія у Львові на рівні західно-європейських університетів, і те, що засновано (з ініціативи і заходами о. ректора Йосифа Сліпого) Богословське Наукове Товариство, яке проробило визначну наукову роботу в галузі наукової догматики, філософії, мовознавства, права й історії.

Доказом тієї роботи є видання того наукового товариства, яке існувало і розвивалось виключно завдяки енергії та зусиллям о. ректора Йосифа Сліпого.

Вживаю термін “о. Ректор”, бо цей скромний титул був найбільш відомий і популярний, хоч обов'язки ректора не втішаються популярністю ніде в світі. Тимчасом організаційний хист теперішнього Митрополита Кир Йосифа перевищував уміння всіх ректорів в історії нашої Церкви, яка може почванитись такими постатями, як — Петро Могила і Велямин Рутський.

І якщо б не воєнне лихоліття, тоді Греко-Католицька Церква на західно-українських землях напевно вступила б на шлях буйного розвитку, позначеного рядом реформ і вдосконалень. Завдяки пляновій діяльності Кир Йосифа, львівська архієпархія мала дедалі більше число священиків з науковими ступеннями, з освітою, яка дорівнювала і деколи перевищувала світські професії, а напевно ні в чому не поступалась найкращим кадрам на Заході. Перетворення та реорганізація, що напевно були б прийшли в результаті діяльності Кир Йосифа Сліпого, мусили б викликати подібний процес і в інших єпархіях і піднесли б цілість церковного життя на новий, вищий рі-

вень, якого вимагали нові, складніші умови життя.

На жаль, війна і докорінні зміни в цілій Європі перебили той процес. Кращі зусилля Кир Йосифа залишились насправді маловідомими українському загалові. Що було відоме, то його стійкість у зберіганні основ своєї віри і переконань — релігійних і національних. Українська громада була певна одного: Його не зламають терором, ні не заманять обіцянками. Адже він ні в чому не йшов на уступки ні за польського, ні за німецького володіння в Україні.

Надії українського народу не завелись у цьому відношенні. Митрополит Йосиф Сліпий перетривав найлютіший сталінський терор і доказав, що “лише того ідеї переможуть, хто з ними вийде на ешафот і смерті в вічі скаже”. Немає сумніву, що стійкість українських греко-католицьких Єпископів під проводом свого Митрополита додавала сили всім українським борцям, які протиставилися імперіялізмові Москви. Для них це був живий приклад живої віри, гідний наслідування. Як віруючі люди, можемо тільки сказати: Боже Провидіння зберегло при житті Великого Мужа великої віри і стійкості до часу, коли зміни на поневолених просторах дозволили йому вийти на вільне скитання.

Але хоч йому внеможливлено перебування і працю на рідній землі, то принаймні він тепер має можливість посередньо працювати для свого народу і Церкви на своїй царині. На найвищому рівні в Апостольській Столиці—українці мають тепер людину не тільки високих богословських і наукових кваліфікацій, але й також велику українську людину, яка вміла вийти на ешафот і захищати свою правду навіть перед лицем смерті. Який народ може почванитися такою людиною сьогодні? Яка Церква може стати в колі своїх Сестер-Церков з таким достойним репрезентантом — незламним мучеником?

Всі українці справедливо гордяться ним.

Для тих, що знали його зблизька, спостерігали його діяльність безпосередньо або училися під його наглядом — мабуть найбільш підбадьорюючою думкою в їхньому житті буде пригадка: “Ми були Його співробітниками!”, або — “Ми були його учнями...”

Наша Мета, 23. 2. 1963.

ГІДНА І ЗАСЛУЖЕНА ПЕРЕД БОГОМ І ЛЮДЬМИ

До питання Патріярхату Української Греко-Католицької Церкви

Воверх три з половиною століття тому наші предки — ієрархи української Церкви — вирішили відновити і завершити діло Митрополита київського і всієї Руси Ісидора та об'єднати свої єпископства з Апостольською Столицею.

Не тільки духовні цілі присвічували їхнім заходам. Тяжка ситуація українського народу та його Церкви в межах польського королівства змушувала їх шукати підтримки в духовному центрі поза цим королівством, щоб таким чином забезпечити Церкві кращі можливості духовної і культурної роботи серед свого народу.

Церква — установа Божа, але будують її та розвивають смертельні люди, які можуть помилятися і діла яких мають у собі зерно недосконалості. Діло об'єднання Української Церкви з Апостольським Престолом 1596 року теж було недосконалим людським творінням. Однак і противники того діла були теж тільки людьми і в багатьох відношеннях помилялися у своїй оцінці значення об'єднувальних заходів тогочасних ієрархів. Таким чином той важливий акт об'єднання в історії Української Церкви і досі залишається предметом суперечок, а навіть — на жаль — інколи безоглядної полеміки.

Тим часом пройшли віки, упали різні й численні держави, виникли нові країни, загинули і припали пилом забуття давні тирани, на їхнє місце прийшли інші, щоб теж упасти від меча, що ним вони воювали...

А Українська Греко-Католицька Церква, зазнавши більше переслідувань за всяку іншу Церкву, таки встоялась і далі розвивається на славу Божу і на добро свого українського народу. Зерно, яке впаде на камінь, не розвинеться — воно потребує доброго ґрунту. Але якщо зерно слабе, нездорове — тоді і добрий ґрунт не допоможе йому. В Україні завжди добрий ґрунт для здорового зерна правди.

Немає потреби переповідати історію розвитку Української Греко-Католицької Церкви, багатого на невдачі, удари, але й здобутки і досяги.

У загальному, це був постійний ріст угору. Варто тільки підкреслити і пригадати одну її найбільш характеристичну властивість, а саме її **українськість**.

Що це українська народня Церква, мусів визнати навіть польський історик, якого не можемо посудити в прихильності до українських національних прагнень. Станіслав Смолька, у своїй праці про церковні питання східної Європи (видання по-французьки, в Берні 1917 року) пише:

“Це єдина національна Церква, яка не є державною Церквою; це — єдина Церква, яка, будучи галузкою Вселенської Церкви, є водночас суто національною... Навіть невіруючі особи (серед українців) люблять ту Церкву, яку вони вважають незрівняним щодо ефективності засобом у політичній боротьбі” свого народу.

Українська Греко-Католицька Церква не цуралася справ свого народу ніколи і, в міру своїх спроможностей, зміцнювала зусилля українського народу на шляху до його політично-державного себевиявлення. Адже і Христос любив свій ізраїльський народ і страждав його болями і прагненнями...

У наші часи Українська Греко-Католицька Церква засвідчила свою духовну стійкість ще раз. В роки найбільшої своєї проби українські ієрархи, очолені своїм митрополитом та підтримані масою священників і вірних, не відреклися своїх принципів ні на мить і пішли на найбільшу жертву за свою Церкву і за свою віру. Одні загинули, а інші пройшли мученичий шлях під тиском світської безбожницької влади. Апостольська Столиця ледве чи може почванитися стійкішою віткою свого Христового дерева, як ота мала вітка, якій на ім'я Українська Греко-Католицька Церква.

Та не тільки мученицькою стійкістю відзначається вона. Наша Церква видала з себе визначних церковних діячів, які своєю діяльністю і практичним життям показали шлях вселенським заходам до об'єднання всього християнства. Митрополит Андрей Шептицький і Митрополит Йосиф Сліпий були речниками ідеї з'єднання на базі рівноправності і взаємопошани всіх галузей Христового дерева. У цьому вони знаходили щирі підтримку Папів Римських — давніх і сучасних. Зокрема сл. п.

Папа Іван ХХІІІ попровадив судно Петрової Церкви в цьому напрямі серед бурхливого життєвого моря.

Але, як сказано, Церкву будують ЛЮДИ, по-людськи розуміють і сприймають певні факти та по-людськи потребують певних виявів думки і почуттів чи ставлення. В нашому випадку, Українська Греко-Католицька Церква потребує сьогодні, більш за всі часи, наочних виявів визнання своєї заслуженої позиції в гроні інших церков Вселенської Церкви.

Сьогодні різні галузки Української Греко-Католицької Церкви зеленіють в різних країнах та нерідко бувають там упокорені. Основна галузка Української Греко-Католицької Церкви в Україні підрубана світською владою, але не скорена. За таких умов, мільйонові вірні Української Греко-Католицької Церкви у світі прагнуть одного: щоб їхня Церква була оформлена в один греко-католицький всесвітній патріархат.

Від хрещення України 988 року Українська Церква не знаходила того визнання, яке їй належалося. Завжди якісь політичні впливи стояли на перешкоді цьому.

Після об'єднання із Вселенською Церквою 1596 року про це й мови не могло бути: тоді доводилось організувати нашу Церкву майже від основ та піднімати її діяльність на рівень її суперниць.

Сьогодні це вже можливе, бо розвиток нашої Церкви досягнув того ступеня, який задовольняє суворі вимоги. Крім того, нинішня ситуація і потреби Вселенської Церкви вимагають такого кроку вперед, зокрема тепер у світлі нарад і планувань Вселенського Ватиканського Собору. Участь у ньому беруть наші митрополити й єпископи, а серед них і найдостойніший борець за єдине стадо Петрове — Митрополит Галицький та всієї Української Греко-Католицької Церкви Йосиф Сліпий.

Вселенська Церква керується власними принципами, але вона прислухається до голосу своїх вірних.

Чи не буде правильно нам, вірним, звернутися через наших духовних Пастирів до Апостольської Столиці з проханням-петицією: Прагнемо Патріархату Української Греко-Католицької Церкви, бо таким чином зміцниться наша Церква; бо внаслідок століть переслідування і принижування "смирна лася душа наша, тяжко жить в оковах..." (Т. Шевченко).

Ми всі свідомі, що наша Церква гідна того відзначення і заслужена, так перед Богом, як і перед людьми. Однак ми прагнемо видимого знаку на те, що її офіційно такою вважають. Хто зна, чи від цього кроку не залежатиме дальший розвиток християнства в Україні. *)

Наша Мета, 11.10.1963.

*) Хоча Редакція "Нашої Мети" отримала її ще на початку вересня, ця стаття з незалежних від автора причин появилася у випуску того тижневика з датою 11 жовтня 1963. — Р.Р.

ВИРАЗНО ВИЯВИТИ НАШІ ПРАГНЕННЯ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

У коментарі з 1-го вересня 1963 року ми сформува-
ли прагнення українців греко-католицького віровизнання щодо
утворення українського патріархату. Цю думку захищали
геж інші автори і газети, а Митрополит Йосиф Сліпий —
обміркувавши можливості і доцільність утворення українсько-
го патріархату для української Греко-Католицької Церкви
в Україні та поза її межами, — висунув формально й офі-
ційно таку пропозицію на форумі Вселенського Собору в Ри-
мі того ж місяця. Очевидно, його пропозиція була результа-
том багатомісячних міркувань і роздумувань, була вона теж
узгіднена з Головою Католицької Церкви.

Визначний досяг

Таким чином сьогодні маємо добрі результати усіх захо-
дів нашого найвищого Владика, які йдуть по лінії прагнень
української греко-католицької ієрархії, духовенства і широ-
ких мас вірних. Адже сьогодні Митрополит Йосиф іменованій
Верховним архієпископом і на щаблях церковної ієрархії зай-
має позицію таку саму, яку займають верховні владика та-
ких стародавніх Церков, як — вірменська та грузинська
Церкви. Такого високого посту в Західній Церкві взагалі не
було. Його утворено рішенням Апостольської Столиці 1957
року, а Митрополит Йосиф є першим “вищим архієписко-
пом” після того рішення.

Що це означає? Чому вважаємо цю номінацію такою
важливою для нашої галузі багатомільйонової української
християнської Церкви?

По-перше, у цьому підвищенні нашого Митрополита ба-
чимо підвищення статусу нашої Церкви в гроні Церков, об’єд-
наних довкола Апостольської Столиці. Значить, врешті офі-
ційно визнано і заслуги Митрополита Йосифа Сліпого, і заслу-
ги українських єпископів, що віддали своє життя за Церкву

і нарід, та й заслуги українських народніх мас, які давали їм підтримку і самі страждали за свою віру.

По-друге, іменування Митрополита Йосифа “Верховним Архиепископом” вважаємо не тимчасовим відзначенням нашого Владика, але рішенням, яке відкриває двері до наступного етапу в розвитку Української Греко-Католицької Церкви в Україні та поза її межами. Цим наступним етапом буде — ми віримо і прагнемо цього! — встановлення постійного, окремого патріархату української Церкви, об’єднаної з Апостольською Столицею.

Постійність — це стабільність

Щоправда, коли пишемо ці рядки, ми не знаємо усіх подобиць папської постанови. Однак передбачаємо, що встановлення титулу і повноважень Верховного Архиепископа в ієрархії Української Греко-Католицької Церкви є постійною установою, а не тільки тимчасовим подарунком для українців, пов’язаних із їхнім сучасним найвизначнішим діячем.

Для нас, для всієї Греко-Католицької Церкви і для українського народу взагалі, ця постійність дуже важлива. Стабільність зміцнює всяке суспільство, країну і державу, зміцнює вона теж і Церкву. Тому — на мою думку — кардинальська гідність у наших українських умовах ледве чи могла б задовольнити потреби нашої Церкви. Бо кардиналом іменують передусім визначну людину а не конечно представника даної Церкви. Зате Верховним Архиепископом, а далі Патріархом, завжди може бути лише одна особа в даній Церкві, що має на це канонічне право.

Саме такої постійности у формі архієпископства чи патріархату нам потрібно.

Українська Церква завжди була залежна безпосередньо від своїх чужосторонніх центрів, практично як цілість не мала автономії. Сьогодні існують для цього прекрасні можливості. Знаходимо зрозуміння для нашої справи у Ватикані, маємо розвинуту церковну ієрархію в різних країнах Заходу. Водночас ми залишаємося в живому духовному об’єднанні з усім християнським Сходом і східніми традиціями, бо пост Верховного Архиепископа — це суто східня установа, що включає в собі прерогативи автономности церковної ієрархії на найвищому рівні.

Слово за нами

Однак ми всі — вірні та духовні особи, приватні особи, преса й організації — повинні дати вислів нашому вдоволенню таким розвитком нашої церковної справи. Ми повинні відверто висловити наші думки про те, що встановлення українського Верховного Архiepіскопа є для нас передусім вступом до встановлення українського постійного Патріярхату.

У листах до наших Владик, єпископів у країнах нашого поселення, у листах до Верховного Архiepіскопа Йосифа Сліпого в Римі, в листах і зверненнях до Східньої Конгрегації, членом якої є наш Владика Кир Йосиф, ми повинні подякувати Апостольській Столиці за цей найновіший вияв уважливості до долі Української Греко-Католицької Церкви. Водночас нам треба і просити й інформувати Апостольську Столицю про те, що вірні тієї Української Церкви, а навіть українці інших віровизнань, прагнуть утворення постійного Патріярхату для остаточного оформлення Української Греко-Католицької Церкви в цілому світі в один суцільний координований організм під керівництвом українського патріярха.

Таке звершення розвитку тієї галузі Української Церкви зміцнить і діло Боже й український народ.

Цих кілька завваг і думок подаємо не тільки з власної ініціятиви, але й на вимогу багатьох наших читачів цієї колони. Вони прямо домагаються від українського журналіста слова в цій справі, бо вважають навіть наскромнішу статтю на тему встановлення українського патріярхату висловом їхніх душевних бажань і сподівань. Вони сподіваються, що ачеї дійде це слово до найвищих властей Вселенської Церкви і скаже за них — читачів і вірних — про найбільшу потребу українського народу: визнання рівноправності тієї Української Церкви та оформлення її в автономну церковну одиницю у світі.

Однак жодна стаття в газеті не замінить особистих листів — листів подяки і виразного домагання — від читачів. Треба виявити виразно свої прагнення і думки в цій переважливій нашій спільній справі.

Наша Мета, 29.2.1964

ЗМІЦНЕННЯ ЦЕРКВИ СПРИЯЄ ЗМІЦНЕННЮ НАРОДУ

I. За утворення українського патріархату

Такий заголовок у наші скептичні автоматизовані часи може й звучить як “ще одна витерта фраза без практичного значення”. Але вдумливий читач напевно перегляне у своїй уяві сторінки історії нашого народу і зробить реалістичний висновок: тому що церковне життя й церковна організація на території України були слабкими і ніколи не завершилися в один духовний центр, розвиток української нації в політичному аспекті також був спізнений.

Візантія, звідки наш народ прийняв християнську віру, не спішила дати нам церковну автономію. Згодом Польща і Москва робили всі можливі заходи, щоб тільки не допустити на території України до витворення суцільної церковної організації під верховним центральним керівництвом — митрополитом чи патріархом.

Про потребу такого питомого українського керівництва свідчить саме сторонній приклад — буйний розвиток московської держави: вона постала довкола малого міста, забутого Богом і людьми, передусім тому, що під протекторатом монгольського хана там зосереджувалася тогочасна церковна влада. Церква була тоді єдиним всеохоплюючим чинником, який об'єднував різні племена і суспільні прошарки.

Поневоле Україна того ніколи не мала. Нашу Церкву знищували на різні лади — як зовні, так і з середини — різні ворожі сили, часто зодягнені в союзницькі одяги. Звідси походить одна з наших найбільших історичних слабкостей. Відчуваємо її в Україні під московським ярмом. Помітна ця слабкість і поза межами України, де церковне життя розвивається вільно, але не централізовано, віддільно в різних країнах і різних районах.

Якщо говорити про одну вітку святої української Церкви, тоді в цьому відношенні зроблено цими днями великий крок вперед. У Вінніпезі відбувся на початку липня цього року з'їзд українських греко-католицьких організацій. З повідом

лень англомовної преси довідуємося, що в резолюціях того з'їзду офіційно запропоновано, щоб митрополит Максим Германюк, від імени української греко-католицької ієрархії та вірних у Канаді, висунув на наступній сесії Вселенського Собору в Римі вимогу українців: утворити український греко-католицький патріархат (згідно із східним церковним правом), який об'єднав би всі єпископати Української Греко-католицької Церкви у світі. Ясно, що такий патріархат був би найвищим керівним органом серед усіх східних Церков, об'єднаних з Апостольським Престолом.

Про потребу і пекучу конечність утворення такого патріархату для нашої Церкви, об'єднаної з Апостольською Столицею, ми писали у цій колоні минулого року. Таку ж вимогу висунули інші пресові органи в Канаді та ЗСА. Того прагне пересічний вірний — українець греко-католицького віровизнання, хоча не завжди він має спроможність довести свої прагнення до відома верховних церковних кіл.

Практично певні кроки в тому напрямі вже зроблено саме у Ватикані. Іменування Митрополита Йосифа Сліпого Верховним Архієпископом, який у східній Церкві дорівнює автономному патріархові в пов'язанні з Апостольським Престолом, є практично вступним заходом до утворення українського патріархату.

Однак формальне з'ясування прагнень українців-католиків є не замінимим фактором у цій справі. Передусім відрадно бачити, що врешті українські католики у своїй широкій масі одушевляються духом екуменізму, який від часу попереднього Папи Івана XXIII захопив думки й душі мільйонів католиків і некатоликів у цілому світі. Зформування своїх прагнень і домагань українцями-католиками є висловом теж їхнього прагнення активної участі у житті Церкви. А той факт що наша церковна ієрархія на цьому континенті, під духовним керівництвом Митрополита Максима Германюка, сприяє цій активізації вірних, є наочним показником зростання і зміцнювання нашої Церкви.

А далі, це показник і душевних прагнень всіх українців, щоб наше церковне життя мало чітке українське національне обличчя: щодо змісту й форми з українськими вірними і з українським централізованим керівництвом.

Сьогодні Українська Церква має не тільки маси високоякісних вірних, вона може почванитися своїми єпископами-мучениками за віру, але й посідає у різних країнах добре ор-

ганізовані єпископства й митрополії. Однак бракує нашій Церкві одного власного центру, на який орієнтувалися б інші вірні усього світу. Такий центр — український патріархат — буде єдиним об'єднувальним центром у духовно-релігійному значенні, а водночас зміцнюватиме український народ в національно-політичному відношенні.

Український народ знайшовся на такому етапі свого життя, що може сказати словами псалмопівця (у переспіві Шевченка): “Смирилася душа наша, тяжко жить в оковах...!” Нас і нашу Церкву знищено, підірвано всіляко, ділено і роз'єднувано в ім'я інтересів різних чужоземних центрів. Сьогодні ми вже зрілі настільки, що можемо домагатися і домагаємося єдності, перш за все, для нас самих під одною українською церковною владою, що має і матиме апостольський зв'язок.

Вінніпезький Конгрес українців греко-католиків саме дав вислів цим прагненням українських віруючих мас, а наша ієрархія схвалює ці прагнення і висуне їх на відповідному Форумі. Заходи нашої ієрархії повинні знайти підтримку всіх, кожного з нас, хто зве себе українцем.

Через зміцнення духовно-релігійного життя і нашої Церкви ідемо теж до зміцнення нашого народу.

“Наша Мета”, 18. 7. 1964.

II. Рідна мова як вислів національних і релігійних почуттів

Про всякі з'їзди, конгреси і масові наради можна писати з репортерської точки зору, звітуючи про всі події, дебати й постанови учасників. Але й можна аналізувати окремі аспекти з'їзду чи конгресу, які своїми імплікаціями виходять далеко поза межі поточних справ і мають значення буквально переломове. Про один такий аспект ми писали в попередній нашій статті: постанова Восьмого Конгресу Українців-Католиків Канади у Вінніпезі домагатися, через своїх ієрархів, встановлення українського патріархату є подією, що має переломове значення — вона бо визначає характер новочасного українського католицтва.

Поряд з цим на Конгресі у Вінніпезі прозвучали ще інші слова, які мають не менше значення ніж згадана резолю-

ція. Маємо на думці слова з промови Митрополита Максима Германюка.

Як звітує вінніпезька англомовна преса (цю статтю пишемо покищо тільки на основі повідомлень щоденної англомовної преси), Митрополит Максим поставив перед канадських українців-католиків чітку тезу:

Хто не знає, не зберігає та не плає української мови в своєму особистому, церковному і громадському житті, той практично не може вважати себе конструктивним громадянином цієї країни. Так приблизно зформульована думка нашого Владика відкриває нові перспективи розвитку української Церкви й української групи в Канаді.

Досі, внаслідок таких чи інших умов, українська група в Канаді втрачала і далі втрачає багато своїх душ на користь інших культур і віровизнань, чи навіть національностей. Однією з головних причин затрати цінних українських одиниць був брак зформулювання українськості у цій країні. Не мали, і значною мірою ще не мають, чітко зформульованої практичної концепції українства світські організації. Від крикливих фраз у нас дуже легко переходять до супер-льоаялізму найпідлішого зразка.

Ніде правди діти, але з боку церковних чинників теж не було зформульованої концепції національно-релігійного обличчя українців у цій країні. На практиці було так, що Церква і церковні організації діяли згідно з давніми традиційними методами, які себе виправдовували може наприкінці 19-го століття, або ще навіть у двадцяті роки біжучого століття. Тим часом проходять роки і десятиліття — усі суспільства опинилися в епосі електронної автоматизації, яка змінює стиль життя людини і громади та вимагає від них нових методів себеви-яву.

Якщо Вселенський Собор у Ватикані приймає постанову про застосування рідних мов у національних католицьких Церквах, то це наочний доказ того, що керівники Церкви усвідомили потребу змін. Їхня постанова — одна з багатьох практичних змін. Благотворні наслідки цієї постанови відчуваємо і серед нас. Однак ніщо нас так не врадувало, як саме слова нашого Митрополита у цій країні. Обмірковуємо ці слова і робимо висновки з духа, який одушевляє їх.

По-перше, можемо надіятися, що тепер українська мова буде частіше і ширше вживана у нашій Літургії. Значить, не тільки в проповідях, але й у принаймні деяких частинах Бо-

гослужби, а зокрема під час сповіді та в щоденній душпастирській праці.

По-друге, уся церковна організація в усіх своїх відгалуженнях працюватиме із збільшеною енергією в напрямі зберігання, розвитку і поліпшування знань української мови серед канадських українців-католиків. Надіємось, що тепер розвиватимуться успішніше прицерковні школи, які можуть бути фортецями українського національного і релігійного характеру. Досі всі заходи в галузі навчання української мови тут здійснювали немов своєрідне “добровільне покликання”. Тепер — це буде священний обов’язок українця-католика посилати дитину в українську прицерковну школу, а обов’язком кожної місцевої організації буде передусім організувати власну школу на якнайвищому рівні. Мета: кожний українець-католик у цій країні повинен володіти свobodно і гідно українською мовою.

Бо таким чином він не тільки зміцнює національний організм свого народу, але й теж виконує волю Божу та зміцнює Церкву.

Це речення вимагає короткого пояснення. Я не належу до фанатиків, які вважають, що Христос, розмовляючи зі своєю Пресвятою Матір’ю в небі, говорить “тільки українською мовою”. Так, до речі, вірили і твердили польські фанатики про свою польську мову і про “свого” Христа. Такий фанатизм не є християнським почуттям.

Але я вірю, що Бог мав виразні пляни, коли Він дозволив нам народитися українцями і бути членами Української Католицької Церкви. Оскільки Боже Провидіння спрямувало нас цими шляхами, а ми сходимо із цього шляху, то ми порушимо Його святі закони. І немає сумніву, що на Своєму суді (а того суду нам єдино побоюватися) Він запитатиме нас, що ми зробили з дарованим нам скарбом-талантом: з українською мовою, українською національністю, українською Церквою?

Розвинули ми ці скарби-таланти чи може закопали в землю та й пішли шукати чужоземного золотого тельця? Для багатьох з нас відповідь на це питання буде тяжка і болюча.

Наша Церква тепер дбає про те, щоб цю відповідь нам улегшити і щоб цей запит не став для нас зайвим тягарем.

Апостольський Престіл у своїх офіційних актах, заявах та інструкціях не раз протягом нашої історії закликав і пояснював, що всі українці греко-католицького віровизнання повинні зберігати і свою мову, і свій обряд. Більше того, Апостоль-

ська Столиця виразно забороняла заманювати вірних у римо-католицьку церковну організацію; а такі випадки траплялися під Польщею і в інших країнах. А втім навіть особи інших східніх обрядів повинні б приєднуватися до Апостольської Столиці за посередництвом нашої Греко-Католицької Церкви, а не іншими шляхами.

В тому світлі треба аналізувати і слова Митрополита Максима Германюка. Українська мова — найкращий засіб себевияву для українців-католиків. Для суперльоаялістів, що прийняттям чужої мови і стороннього обряду намагаються прикрити порожнечу своєї душі, його слово є дружньою порадом і пересторогою: шлях до спасіння власної душі — це шлях, накреслений природними і Божими законами; це шлях через свою націю і через свою мову. Зберігання своїх національних ознак, своєї рідної мови також чи не найкращий засіб зберігання і зміцнювання своєї Церкви.

Оцих кілька думок, накреслених у двох наших статтях цієї кольони, подаємо читачам на увагу й обміркування. Думки ці є результатом враження людини, яка здалеку слідувала за ходом Восьмого Конгресу і робить висновки на основі тільки перших повідомлень про цей Конгрес. Автор цих рядків радо вітає всякі відгуки читачів на цю тему, бо вона вимагає широкого і всебічного обговорення.

Такому обговоренню сприяє напевно і Редакція цього часопису.

Наша Мета, 25. 7. 1964.

НАЙВІДПОВІДНІША ПОРА НА УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПАТРІАРХІЇ

Вістка про іменування Верховного Архиепископа і Митрополита Йосифа Сліпого кардиналом була така несподівана для загалу українців у світі, що вони мабуть і досі ще не усвідомили того великого досягу.

Це досяг передусім самого Митрополита Йосифа. Він буквально все своє дотеперішнє життя віддав на службу Українській Католицькій Церкві та розвитку християнського прошарку українського народу. За його вклад у науку, в розвиток української освіти, в розвиток українського церковного життя, а зокрема за його стійкість у вірі йому більш, як кому-небудь з українців, належалася найвища почесть серед ієрархів Вселенської Церкви.

Водночас це досяг Української Католицької Церкви в цілому, яка зазнала великих ударів і переслідувань з боку і ворогів нашого народу, і ворогів християн взагалі. За мучеництво тієї вітки української Церкви, що на жертovníку віри Христової принесла майже всіх своїх єпископів, сотні священників і тисячі вірних, їй належалося це високе відзначення Апостольським Престолом.

Вивищення українського Ієрарха на всесвітньому релігійному форумі є також досягненням усіх українців. Прославлення особи Верховного Архиепископа Митрополита Йосифа Сліпого як рівного серед рівних у колі найвизначніших діячів Вселенської Церкви є водночас прославленням українського народу, прославленням буквально кожного з нас. Ми всі — незначні та незнані — стаємо відомими і якоюсь мірою “впливовими”, саме за посередництвом нашого духовного представника на форумі Вселенської Церкви, найчисленнішої в сучасному світі. Та поряд з цими радісними думками нашу душу тривожить ще одне питання.

А як же ж буде з патріархією Української Католицької Церкви, що сьогодні є конечністю для організаційного завершення її історичного розвитку? Патріярхія — це видимий знак церковної і національної зрілості українців, суверенності їхнього духа.

Є всі дані на те, щоб бути доброї думки у цьому відношенні.

По-перше, серед новоіменованих кардиналів є три східні патріярхи: голова Мелхітської Церкви, антиохійський патріярх Максим, антиохійський патріярх маронітської Церкви Павло й Олександрійський патріярх коптійської Церкви Степан. Значить кардинальська гідність і кардинальські обов'язки не виключають повноважень патріярха, а навпаки — в багатьох відношеннях доповнюються. Таким чином їх Еміненція Кардинал Йосиф Сліпий може бути визнаний Апостольським Престолом теж як патріярх суверенної Української Католицької Церкви.

Наші Владики в Канаді — Митрополит вінніпезький Максим Германюк, єпископ едмонтонський Ніль Саварин, єпископ саскатунський Андрій Роборецький та єпископ торонтський Ісидор Борецький — у спільному “Зверненні” — саме запевняють нас у цьому. Вони далі висловлюють сподівання і прохання до Апостольського Престолу, що кардинал Йосиф Сліпий отримає цей титул для завершення нашої Церкви.

Як і досі, так і тепер, наш Верховний Владика і наші безпосередні ієрархи мають підтримку всього українського суспільства у цих заходах. І всі ми повинні далі інформувати Святішого Отця Папу Павла УІ про наші прагнення: утворити Київсько-Галицьку Патріярхію Української Католицької Церкви з Кардиналом Йосифом на чолі.

Водночас загал українського суспільства в Європі та на північно-американському континенті повинен перестерегти всіх тих наших братів, які з особистих чи партійних амбіцій підкопують ці священні українські заходи, бо, мовляв, ще не прийшов на це “відповідний час”. Цим невірним Томам треба сказати: — Саме тепер найдогідніша пора на це! Підтримайте всі ці великі зусилля, бо інакше народ та історія засудять вас, як незрячих фарисеїв, які “відсовують нашу перемогу у темряву віків”. (Ю. Яновський).

Об'єднаймо всі наші сили на шляху до української патріярхії!

Наша Мета. 13.2. 1965.

У 50-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Віруючі українці православного віровизнання протягом 1971 року відзначали 50-ліття з дня утворення Української Автокефальної Православної Церкви. У жовтні величаво відсвятковано той ювілей у Філадельфії, США, а потім у різних центрах Канади, як Торонто, Едмонтон і Вінніпег. В неділю 12 грудня український Монреаль відзначив богослуженнями і врочистим зібранням той законодавчий акт про утворення Української Автокефальної Православної Церкви, схвалений на соборі, що мав місце у Києві 10-23 жовтня 1921 року.

Вже сама дата промовляє сама за себе і показує на тернистий шлях, що ним доводилося йти віруючим українцям православного віровизнання уже й після повалення тюрми народів — царської Росії. Навіть відновлення суверенної української держави не влегшило їхньої долі, бо Українська Народна Республіка з перших днів свого самостійного існування перебувала у війні з різними наїзниками-агресорами: росіянами і поляками та їхніми явними і таємними союзниками.

А втім, для відновлення самоуправної української церковної структури, навіть у мінімальних формах і повноваженнях треба було згоди ієрархів інших православних церков Сходу. Серед них — і московської патріархії, у структурі якої перебували протягом двох століть православні українці.

Ця залежність від духовної Москви спричинила трагічну ситуацію в Україні саме в роки 1917-21: українці не мали ні одного власного єпископа, що зважився б очолити рух до встановлення самоуправної Української Православної Церкви, оскільки проти такого духовного “відокремлення” була російська і зрусифікована ієрархія Московського Патріархату.

На щастя тоді не бракувало серед українських православних ідейних священиків і віруючих інтелектуалів. Звернувшись до джерел традицій східного християнства, а зокрема до традицій Олександрійської Церкви, вони власним соборним рішенням утворили українську ієрархію та заклали фунда-

мент під національну українську Церкву православного віровизнання.

Очолив її митрополит Василь Липківський, довкола якого згуртувалися чільні діячі та єпископи новоствореної Церкви, що своїми богословськими знаннями не поступалися перед найвидатнішими богословами будь-якої іншої Східної Церкви того часу. На ділі, вони перевищували богословів інших східно-національних церков своїм високим почуттям релігійної самопосвяти і незрівнянною любов'ю до своєї батьківщини, України.

Годиться нагадати, принаймні побіжно, обстановку тієї події.

У світі агресії

Все це діялося тоді, коли дедалі цупкіше затискалися дуби московського терору на руках і ногах українського народу. Стояти при українській вірі та обстоювати право українця на власний шлях до Бога означало тоді бути чимось більшим, ніж героєм. Треба було ще перед такою публічною заявою готуватися на неминуче мучеництво.

Безбожна московська влада переслідувала всіх віруючих, ув'язнювала священиків, черців, черниць, вище духовенство... розстріляла і замучила багато з них, а в тому числі і духовників російського роду. Однак, як воно не гірко сказати, але московська православна церква, хоч і сама переслідувана, завзято поборювала всякі прояви духовної окремішності серед віруючих українців. Саме ця ворожість ієрархії Московського Патріархату до самої ідеї Української Автокефальної Православної Церкви створила дуже пригожу обстановку для більшовицької влади. Кремль міг, коли завгодно, ударити по українській автокефальній ієрархії, священиках і вірних в ім'я великодержавної єдності, пояснюючи при тому свої жорстокі заходи не антирелігійними, але т. зв. антисепаратистськими мотивами.

Внаслідок кільканадцятилітнього переслідування, арештів, тортур, заслань і розстрілів Українська Автокефальна Православна Церква в Україні перестала існувати, як організована церковна сила. Адже знищено 35 єпископів, сотні священиків і вірних виведено на мученицький шлях, на якому вінець мучеництва вони прийняли, як волю Божу та як вимогу української національної гідності. Цим вони доказали самі со-

бі, своїм співвіруючим і всьому людству, що українець за ніяких умов не відрікається свого права на власний шлях до Бога, не відрікається від того права, що належить кожній людині будь-якої національності і раси.

Завдяки цій гідній мученицькій поставі творців і оборонців самоуправної Української Православної Церкви в Україні уже півстоліття після Київського Собору УАПЦ парості тієї Церкви буйно розвиваються всюди там, де лише є мінімальні можливості для вільного життя, мислення і слова: в Західній Європі, в Австралії, в Америці, в Канаді...

Діалог і єдність

Сьогодні сотні тисяч віруючих українців православного віровизнання не лише згуртовані у своїх єпископствах і митрополіях, не лише плекають і поглиблюють свою віру у традиційний український обряд, але й також обмірковують практичні можливості свого чергового кроку: як утворити одну всесвітню структуру Української Православної Церкви під одним соборовим керівництвом і, таким чином, зміцнити і завершити діло, за яке віддали своє життя чи не найкращі сини і дочки України?...

Мабуть немає сьогодні ні одного вільного українця, який занедбав би з пошаною згадати цих мучеників за українську правду. І напевно серед нас немає нікого, хто відмовився б морально підтримати ідею завершення такої всесвітньої української духовної будівлі. Сьогодні вдумливі українці православного віровизнання дедалі глибше усвідомлюють цю потребу, а зокрема тепер, коли друга вітка віруючих українців робить перші кроки на власному українському шляхові до Бога: ієрархи Української Католицької Церкви з різних держав Заходу, на своєму синоді в Римі під головуванням Верховного архієпископа Йосифа Сліпого, створили **передумову** до об'єднання своїх єпископств і митрополій у вільному світі в одній структурі — Патріярхаті УКЦ.

А це й важлива "**передмова**" до всеукраїнського церковного діалогу.

Обидві галузі колись єдиної Української Християнської Церкви зазнали тяжких переслідувань з боку тих самих світських і церковних гнобителів. І обидві вони зустрічаються сьогодні перед обличчям ворожих їм однаковою мірою чужоземних центрів — світських і церковних. Тому обидві укра-

їнські церковні галузі мають потрібні мотиви для того, щоб зійтися напівдорозі та відновити свою єдність: стати на спільний український шлях до Бога.

Без такого діалогу і без відновлення такої єдності ледве чи віруючі українці зможуть допомогти українській нації зберегтися під теперішніми ударами і звідусільним асиміляційним тиском.

Роковини утворення Української Автокефальної Православної Церкви — додаткова пригадка того обов'язку всіх віруючих і думаючих українців. Мучеників за українську віру і за українську правду можна достойно вшанувати лише щирим діалогом і спільною діяльністю, що мають на меті зміцнити і завершити історичний подвиг тих мучеників.

Монтреаль, 12. 12. 1971.

Цей коментар передано у програмах приватних радіостанцій у Монреалі, Торонто і Вінніпезі, але друком він появляється вперше. **Автор**

ДЛЯ УКРАЇНЦІВ — ЦЕ ЧОЛОВІК НА ВСЯКУ ПОРУ

Чоловік, що не піддався сталінському тискові, а сьогодні, немов Самсон розсуває два стовпи у Филістимській святині та далі тримає Ватикан і Кремль відокремленими, недавно відвідав своїх вірних у Північній Америці. Українські католики в Канаді та в Сполучених Штатах Америки — а їх разом буде майже один мільйон душ, віддають йому пошану, що належить тільки живим мученикам.

Їх Блаженство Верховний архієпископ кардинал Йосиф Сліпий — справжній мученик.

Зустрівши його віч-на-віч, як це трапилося мені на початку травня у Торонто, ви б навіть не здогадалися, що 81-літній ієрарх, схожий на державного діяча, провів майже цілих 18 років по тюрмах і таборах примусової праці на території советської Росії. І як він розповів мені сам, у найбільш критичному моменті його ув'язнення життя йому врятував таборний лікар-єврей; це було в таборі ганебної системи рабської праці, що зветься Воркута.

Папа Іван XXIII допоміг

Врешті його звільнено із советської тюремної системи в результаті заходів чоловіка, що звався Іван, чи точніше сказавши, папа Іван XXIII. Ось як тодішній митрополит, а тепер кардинал Йосиф Сліпий вийшов на волю.

Духовні князі Римокатолицької Церкви, зібрані на своєму Другому Ватиканському Соборі 1963 року, мусіли бути незвичайно вражені появою і словом колишнього советського в'язня, що закликав утворити самоуправний український патріархат у межах структури Вселенської Церкви.

Незважаючи на небуденність тієї пропозиції для їхніх легалістських умів, ця пропозиція була тільки ще одним доказом непоступливості того ієрарха, яка то властивість творить з нього найсильнішу постать у новочасному католицькому світі.

Папа Іван XXIII добре розумів це. Він, мабуть, схилився до думки творення Українського Патріархату, в якому об'єдналися б усі єпископства, що в Канаді, Сполучених Штатах, Аргентині, Бразилії, Австралії, Франції, Великобританії та Зах. Німеччині. Його самоуправність зміцнила б довір'я до Ватикану серед християн східного обряду, а зокрема, серед українців, які навіть під советським режимом зберігають свій зв'язок з Апостольським Престолом.

Змінена ситуація

Саме тому митрополита Йосифа Сліпого іменовано Верховним архієпископом, який то титул майже дорівнює своєму авторитетності титулові патріярха. Однак передчасна смерть папи Івана XXIII відкрила дорогу консервативнішому керівництву у Ватикані. Те керівництво, з папою Павлом VI на чолі, вірить більше у т. зв. реальну політику, як у мучеництво. Екуменізм, як форма зближення між християнськими віровизнаннями, сприяє розвинутим церквам: Римокатолицькій, Англіканській та Російській Православній Церкві більшою мірою ніж Українській Католицькій Церкві, що завжди жила між молодом войовничого польського католицизму та ковадлом воюючого православ'я ще від часу свого з'єднання з Римом 1596 року.

Таким чином Верховного архієпископа Йосифа Сліпого іменували кардиналом, дозволили йому збудувати українську Церкву св. Софії та організувати новий Український Католицький Університет у Римі, в основному за фонди, що їх пожертвували переважно українці з різних країн світу. Але йому весь час роблять перешкоди на шляху його заходів щодо організування діючого Українського Католицького Патріархату.

Перешкоджені обов'язки

“Нам перешкоджають виконати наш обов'язок”, заявив Верховний архієпископ Сліпий на форумі Третього Міжнародного Єпископського Синоду 1971 року. “Українців-католиків, що стільки натерпілися протягом багатьох літ, як мученики та визнавці, Ватикан нехтує, як неvigдних свідків давнього лиха”.

Щира правда! Українську Католицьку або Уніятську Церкву ліквідував Кремль 1945 року. П'ять єпископів та багатьох вищих церковних достойників замучено в советських тюрмах і у таборах важкої праці. Їхніх вірних та жменьку священників примушено приєднатися до Російської Православної Церкви. Лише митрополит Йосиф Сліпий з-поміж ієрархів залишився в живих.

На жаль, мучеництво цілої Церкви не спромоглося здобути підтримку Ватикану для його пропозиції. Коли українські католицькі єпископи з усіх країн (Заходу) на своєму синоді в Римі 1969 року одностайно підтримали його вимогу ввести в життя те, що схвалив Другий Ватиканський Собор у цій справі, тоді ватиканська влада уневажнила той синод. Все-таки він далі існує, як структура, не зважаючи на це уневажнення.

Московська ціна

Головним мотивом тієї дещо дивної поведінки речників універсальної Церкви є прагнення Ватикану встановити якусь форму співжиття з Московським Патріярхатом і Кремлем. Саме ці два чинники — “найбільш православна” російська ієрархія та “безбожний” Кремль — співдіють рука в руку завжди тоді, коли йдеться про питання української духовної суверенності.

Як традиційні централісти, дбайливі про свою нестійку симбіозу з советським режимом, московські церковні ієрархи вимагають від Ватикану — як ціни за пропонований детант з римокатолицизмом! — відмовитися від українців-католиків у советській Україні та придушити усі заходи емігрантських єпископів, спрямовані до об'єднання всіх українських католицьких єпископств у світі.

Без консультації

І Ватикан відгукнувся позитивно на цю вимогу. Коли російський патріярх Пімен у Загорську 2-го червня 1971 року заявив, що Українська Католицька Церква “перестала існувати”, тоді присутній на тому зібранні, як гість, кардинал Віллебрандс збув цю заяву мовчанкою. Не zareагував на цю односторонню заяву патріярха Пімена і сам Ватикан. Крім то-

го, папа Павло УІ розпочав іменувати нових єпископів для українців у Бразилії та Сполучених Штатах без ніякої консультації з Верховним архієпископом Сліпим, хоча він єдиний має право вирішувати це питання в Українській Католицькій Церкві.

Я знав особисто Верховного архієпископа Йосифа Сліпого протягом багатьох років ще до його ув'язнення: і як видатного ученого, і талановитого адміністратора, і як людину небуденного характеру. Зустрівши його знову в Торонто (Канада), я був глибоко вражений його непритьмареною цілеспрямованістю.

Так, немов би заново загартований мучеництвом у сталінській Росії, він сьогодні рішучіше, як будь-коли досі, прагне спасти Українську Католицьку Церкву від подвійної небезпеки. Від того, щоб її не поховано під фундаментом структури Російської Православної Церкви у Советському Союзі та від того, щоб її не затоплено в асиміляційному морі римокатолицизму на Заході.

“Нічого незаконного”

“Ми не робимо нічого революційного чи незаконного, коли домагаємося патріархату для нашої пригнобленої Церкви. Навпаки, ми лише вимагаємо того, що належиться нашій Церкві згідно з домовленнями наших попередників з Апостольським Престолом... а що саме визнав Другий Ватиканський Собор”, — заявив Верховний Архієпископ Сліпий під час прес-конференції в Торонто.

У цих своїх намаганнях його підтримують з ентузіазмом близько два мільйони українців-католиків у державах поза межами безпосереднього впливу Кремля. Тим часом православні українці, автокефальну Церкву яких советський режим люто знищив на початку 1930-их років, прямо не вірять своїм очам, спостерігаючи горе-лихо своїх братів-католиків, затиснутих поміж московський молот і ватиканське ковадло.

Ця стаття появилася англійською мовою в часописах канадського пресового концерну “Савтгем Прес”, що має 14 часописів у Монреалі, Оттаві, Вінніпезі, Едмонтоні, Ванкувері та інших містах Канади. Тут перекладено текст із заголовком, що появилася у газеті “Віндзор Стар” 23 червня 1973 року.

TO UKRAINIANS HE IS A MAN FOR ALL SEASONS

By Roman Rakhmanny

The man who withstood Stalin's pressure and nowadays, like Samson pushing against two columns in a Philistines' temple, continues keeping the Vatican and the Kremlin apart, recently has visited his faithful in North America.

And both the Canadian and the American Ukrainian Catholics, together almost 1,000,000 persons, are paying him the respect reserved only for a living martyr.

Well, His Beatitude Archbishop Major Cardinal Josyf Slipyj is indeed a martyr.

But meeting him face to face, as I did in early May in Toronto, you wouldn't even guess that the stately-looking 81-year-old prelate spent almost 18 years in the prisons and hard labour camps of Soviet Russia. And, as he told me himself, at a crucial point during his imprisonment his life was saved by a Jewish camp doctor, in the vicinity of the nefarious Vorkuta slave-camps centre.

Freed By John

Eventual release from the Soviet prison system was arranged for Cardinal Slipyj, then the Metropolitan of Lviv, by a man named John, better known as Pope John XXIII.

To the spiritual princes of the Roman Catholic Church, gathered at their Second Vatican Council in 1963, it must have been quite an experience to see and hear the former Soviet prisoner pleading for establishment of an autonomous Ukrainian Patriarchate within the framework of the universal Church.

But unusual as it might have seemed to their legalistic minds, the proposal was only yet another proof of the man's steadfastness that makes him, perhaps, the strongest personality in the modern Catholic world.

Pope John XXIII was well aware of the fact. He appeared to favor the idea of a Ukrainian Patriarchate, which would unite all the bishoprics in Canada, the United States, Argentina, Brazil, Australia, France, Britain and Western Germany. Its autonomous existence would enhance the Vatican's credibility among the Eastern Christians, and particularly among the Ukrainians who persist in their fidelity to the Holy See even under the Soviet regime.

Altered scene

That is why Metropolitan Josyf Slipyj was nominated Archbishop Major, a title close in authority to that of Patriarch.

But the untimely death of Pope John made way for a more conservative leadership in the Vatican. Under Pope Paul, it believes more in Realpolitik than in martyrdom. And ecumenism, being a form of rapprochement between various Christian denominations, favours the established churches, the Roman Catholic, the Anglican, and the Russian Orthodox rather than the Ukrainian Uniate Church, which had been living between the hammer of militant Polish Catholicism and anvil of militant Russian Orthodoxy since its union with Rome in 1596.

Thus, Archbishop Major Josyf Slipyj was made a cardinal and was allowed to build the Ukrainian Church of St. Sophia as well as to organize a new Ukrainian Catholic University in Rome, mostly with funds sent by Ukrainians around the world. But he has been hampered in his efforts to establish a working Ukrainian Catholic Patriarchate.

Duties impeded

"We are impeded in our duties," Archbishop Slipyj told the Third International Synod of Bishops in 1971. "The Ukrainian Catholics who have suffered so much and for so long as martyrs and confessors are ignored by the Vatican as inconvenient witnesses of past evils."

True enough. The Ukrainian Catholic or Uniate Church was liquidated by the Kremlin in 1945. Five bishops and many of the higher clergy died in Soviet prisons and hard labor camps. Its faithful and some priests were compelled to join the Russian Orthodox

Church. Metropolitan Josyf Slipyj was the only senior member to survive the ordeal.

But the martyrdom of a whole church failed to carry the day for him in the Vatican. When the Ukrainian Catholic bishops from every country of Ukrainian settlement, at their own Synod of Rome in 1969, unanimously supported his demand for putting into practice what the Second Vatican Council decreed on the issue, the synod was declared "invalid" by the Vatican authorities. Yet, it continues to exist as a unit in spite of the invalidation.

Moscow's Price

The main reason for that somewhat strange behavior of the spokesman of the Universal Church is the Vatican's desire to arrive at some *modus vivendi* both with the Moscow Patriarchate and the Kremlin.

And the two—"the most orthodox" Russian hierarchy and the "godless" Kremlin establishment—go hand in hand whenever the Ukrainian question of spiritual sovereignty is concerned.

Being centralist by its nature and mindful of its precarious symbiosis with the Soviet regime, the Moscow church hierarchy demands from the Vatican, as a price for the offered detente with Roman Catholicism, the abandoning of the Ukrainian Catholics in the Soviet Ukraine altogether and suppression of all the efforts of the emigre bishops at the unification of all Ukrainian Catholic bishoprics in the countries of the West.

Unconsulted

The Vatican has responded in kind. When the Russian Patriarch Pimen declared at Zagorsk, on June 2, 1971, that the Ukrainian Catholic Church had ceased to exist, Cardinal Willebrands, present at the gathering as a guest, remained silent. And there was no reaction of the Vatican authorities to Patriarch Pimen's unilateral declaration. Moreover, Pope Paul VI started nominating new Ukrainian bishops for Brazil and the United States without even consulting Archbishop Major Slipyj, the only one entitled to make such a decision for the Ukrainian church.

I had known Archbishop Slipyj many years before his imprisonment as an eminent scholar, talented administrator and a man of great integrity. Meeting him in Toronto again, I was impressed by his undiminished purposefulness.

As if honed by the martyrdom in Stalin's Russia, Archbishop Slipyj is more than ever bent on saving the Ukrainian Catholic Church from the two-pronged danger: From getting buried under the structure of the Russian church in the Soviet Union and from being submerged under the assimilatory sea of Roman Catholicism in the West.

Nothing Illegal

"We are not doing anything revolutionary or illegal, by demanding a patriarchate for our beleaguered church. On the contrary, we only demand what is due to the church according to the agreements made by our predecessors with the Apostolic See.... and what was acknowledged by the Second Vatican Council," said Archbishop Slipyj at a press conference during his visit to Toronto.

In this resolve, he is enthusiastically supported by about two million Ukrainian Catholics residing in the countries outside the Kremlin's immediate influence.

Meanwhile the Orthodox Ukrainians, whose autocephalous church was savagely destroyed by the Soviet regime in the early 1930's are watching in disbelief the tribulations of their Catholic brethren caught between the Moscow hammer and the Vatican anvil.

This article appeared in several Canadian newspapers of the Southam Press. The title here is from the Windsor Star (June 23, 1973). The text is reprinted with permission from Southam News Service.

